

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Helje Saul

**NOORTE HARIDUS- JA TÖÖTURUSÜSTEEMIST
EEMALEJÄÄMISE PÕHJUSED NING SELLEGA
KAASNEVAD SOTSIAALSED RISKID VILJANDIMAA
NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: lektor Kandela Õun

Pärnu 2014

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Mittetöötavate ja haridust mitteomandavate noorte tööturule siirdumine	6
1.1. Noorte töötus ja sotsiaalne tõrjutus Euroopa Liidus ja Eestis	6
1.2. Noorte väärtushinnangud ja haridussüsteemist kõrvalejäämine.....	11
1.2.1. Noorte väärtushinnangud läbi aegade.....	11
1.2.2. NEET–noorte koolist väljalangemine ja haridussüsteemist kõrvalejäämine.	16
1.3. Tööturu ja haridussüsteemi seosed.....	19
1.4. Noorte tööturule siirdumist toetavad meetmed Eestis.....	24
1.4.1. Riiklikud tööturuteenused- ja toetused	24
1.4.2. Kutse- ja karjäärinõustamine	28
2. Uurimus: Noorte haridus- ja tööturusüsteemist eemalejäämise põhjused ning sellega kaasnevad sotsiaalsed riskid Viljandimaa näitel	32
2.1. Uurimisprobleemi seade, uurimiseesmärk ja –küsimused	32
2.2. Uurimismeetod, valim ja uurimuse läbiviimine	33
2.3. Uurimisandmete analüüs ja tulemused.....	34
2.3.1. Valimi taustainformatsioon.....	34
2.3.2. Noorte tööturule siirdumisega seotud peamised takistused.....	35
2.3.3. Õpingute katkestamine ning noorte valmisolek edasiõppimiseks	43
2.3.4. Uuringus osalenud noorte haridus- ja tööväärtused.....	47
2.3.5. Noorte ettevalmistus karjääri kujundamiseks ja tööturule sisenemiseks.....	49
2.3.6. Mitteaktiivsete noorte majanduslik olukord ja toimetulek	52
2.4. Arutelu, järeldused, ettepanekud	54
Kokkuvõte	59
Viidatud allikad.....	62
Lisad.....	67
Lisa 1. Küsimustik noortele.....	67
Lisa 2. Küsimustik karjäärinõustajale/karjäärikoordinaatorile.....	74
Lisa 3. Korrelatsioonianalüüs	75
Zusammenfassung.....	76

SISSEJUHATUS

Igal aastal lahkub tööturult vanuse tõttu või muudel põhjustel hinnanguliselt 14 000 töötajat. Pikemas perspektiivis kujunebki Eestis probleemiks tööturult lahkujate arvu pidev suurenemine, tööturule sisenejate arv aga väheneb ning reaalseid töötegijaid hakkab Eestis vähemaks jääma. Rahvaarv ja selle vanuseline struktuur on üks olulisemaid tööturгу mõjutavaid tegureid. Sellest sõltuvad heaoluriigi toimimiseks vajalikud tugivõrgustikud. Suur osa pensionidest, aga ka muud toetussüsteemid finantseeritakse valdavas osas täna töötavate inimeste poolt makstavatest maksudest. Elanikkonna vananemine tähendab tänaste noorte jaoks seda, et suure tõenäosusega peavad nad olema valmis töötama oluliselt kauem kui meie praegune põlvkond. Elanikkonna suuruse ja struktuuri kõrval on oluliseks tööturгу ja selle arengut mõjutavaks teguriks ka see, millised on need oskused ja teadmised, mida inimesed tööturul pakuvad. Inimeste haridusalased valikud ning pakutava hariduse kvaliteet on sageli olulisel määral seotud nende hilisema tööalase edukusega. Kõrgema haridustasemega kaasneb sageli nii parem palk kui ka suurem tõenäosus pärast õpingud tööd leida. Madalama haridustasemega inimesed võivad kergemini sattuda kehvemasse olukorda. (Tööturuinfo teejuht... 2010)

Haridustase on üks peamisi tegureid, mis suurendab töötuks jäämise riski. Põhihariduse või sellest madalama haridusega noorte seas oli töötuse määr Eestis 2012. aastal kolm korda kõrgem, kui kõrgeima haridustasemega noortel, vastavalt 32,6% ja 10,4%. (Tegevuskava Euroopa Liidu noortegarantii elluviimiseks 2014)

Mitmed uuringud on rõhutanud, et noorena töötuks jäämine mõjutab oluliselt inimese tulevikuväljavaateid ning töötuse risk suureneb ka tema edasises elus. Seetõttu vaadeldakse noori tööturu ühe riskirühmana, kellele tuleb pöörata erilist tähelepanu. Noorte tööturult eemalejäämine toob kaasa suuremaid kulusid sotsiaalsüsteemile ning võib kaasa tuua probleeme nii kogu ühiskonnale kui ka üksikisikutele. (Siimer, Malk 2010) Praegu noorte ees seisvate tööturuprobleemide lahendamine on selliste pikaajaliste negatiivsete mõjude vältimiseks ning ennetamiseks äärmiselt oluline.

Noorte haridus- ja tööturusüsteemist eemalejäämisega kaasnevad mitmed sotsiaalsed riskid nagu vaesus, töötus, sotsiaalne tõrjutus. Suur noorte tööpuudus on väga tõsine murekoht, kuna noored, kellel on vähene või puuduv töökogemus, on tööturule sisenedes haavatavamad ja võivad tööhõive aeglase taastumise korral tööturult eemale jääda aastateks. Seetõttu on väga oluline välja selgitada põhjused, miks suur hulk noori ei õpi ega ole hõivatud tööturul.

Käesoleva uurimustöö eesmärk on välja selgitada noorte haridus- ja tööturusüsteemist eemalejäämise põhjused ning sellega kaasnevad sotsiaalsed riskid. Uurimus on läbi viidud Viljandimaa 16–24 aastaste töötute noorte seas.

Uurimiseesmärgist lähtudes seatakse töös järgmised uurimisülesanded:

- tutvuda teemakohase kirjandusega ning koostada töö teoreetiline raamistik;
- anda ülevaade töö teemaga seotud seadusandlikest regulatsioonidest;
- koostada uurimisinstrument, mille alusel küsitletakse tööturul ja hariduses mitteaktiivseid noori vanuses 16–24 ning millest selgunud tulemuste põhjal koostada uurimuse analüüs;
- esitada olulisimad järeldused noorte haridus- ja tööturusüsteemist eemalejäämise põhjuste ning sellega kaasnevate sotsiaalsete riskide kohta ja teha ettepanekud, et leida lahendusi noorte ees seisvatele tööturuprobleemidele.

Töö teoreetilise tagapõhjuna on autor kasutanud erialakirjandust, teadusartikleid, teemaga seotud seadusandlust, statistilisi näitajaid ja praktikaid ning erinevaid käsitlusi NEET–noorte olemuse ja neid iseloomustavate tegurite kohta nii Eestis kui ka mujal maailmas. Samuti teadusuurimusi noorte haridus- ja tööturusüsteemist eemalejäämise põhjuste ning sellega kaasnevate sotsiaalsete probleemide kohta ja valdkonnas tehtud erinevaid uurimusi Eestis.

Töö koosneb kahest peatükist, milles esimeses antakse ülevaade noorte töötusest ja sotsiaalsest tõrjutusest Euroopa Liidus ja Eestis, noorte väärtushinnangutest ja haridussüsteemist kõrvalejäämisest, tööturu ja haridussüsteemi seostest ning noorte tööturule siirdumist toetavatest meetmetest Eestis. Teises peatükis on esitatud ülevaade uurimuse läbiviimisest, sh uurimiseesmärgist, uurimisküsimustest, uurimismeetodist ning uurimistulemustest koos järelduste ja ettepanekutega.

Töö on vormistatud Tartu Ülikooli Pärnu kolledži üliõpilaste kirjalike tööde koostamise metoodilise juhendi järgi.

Lõputöös kasutatavad põhimõisted:

Töötu – isik, kes ei tööta, on töötuna arvele võetud Eesti Töötukassas ja otsib tööd (Tööturuteenuste... 2014).

Tööturu riskirühm – 16–24 aastased töötud (Tööturuteenuste... 2014).

Sotsiaalne tõrjutus – olukord, kui inimesel ei ole võimalust pääseda ressursside ja teenuste juurde. Sellised ressursid ja teenused võivad olla näiteks võimalus tööd teha või ligipääs sotsiaalkindlustusele, haridusele, tervishoiuteenustele, kultuurile ja vaba aja veetmise võimalustele või ka infotehnoloogiale. (Sotsiaalne tõrjutus 2013)

NEET-noored¹ – NEET-noorteks loetakse noori, kes Eesti tööjõu-uuringu läbiviimise hetkel ei tööta, õpi ega ole viimase nelja nädala jooksul osalenud koolitusel. NEET-noorte hulka kuuluvad ka need mitteaktiivsed noored, kes uuringu läbiviimise hetkel olid tööturult eemal haiguse või vigastuse tõttu; viibisid rasedus-, sünnitus-, või lapsehoolduspuhkusel, hoolitsesid laste või teiste pereliikmete eest, või olid kaotanud lootuse töö leida (heitunud).

¹ Not in employment, education or training. NEET-noorte määratlemise põhimõtted tuginevad rahvusvahelise tööjõu-uuringu (*Labour Force Survey - LFS*) metoodikal, millega tagatakse eri riikide andmete võrreldavus.

1. MITTETÖÖTAVATE JA HARIDUST MITTEOMANDAVATE NOORTE TÖÖTURULE SIIRDUMINE

1.1. Noorte töötus ja sotsiaalne tõrjutus Euroopa Liidus ja Eestis

Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (*International Labour Organization*, ILO) määratluse kohaselt nimetatakse noorteks inimesi vanuses 15–24 eluaastat. Sama määratlust kasutab ka Eesti Statistikaamet. Eesti Töötukassa teeb statistikat ainult Töötukassas registreeritud töötute kohta ning noortena arvestatakse 16–24 aastaseid inimesi. Töötukassa seatud vanuse alampiir 16 aastat, tuleneb sellest, et tööturuteenuste ja -toetuste seaduse (TTTS) § 6 lõikes 5 on sätestatud, et isikut ei võeta töötuna arvele, kui ta on noorem kui 16 eluaastat.

Tööturul mitteaktiivseiks nimetatakse töövõimelisi inimesi, kes ei paku tööturul tööandjale oma töövõimet ega pea töötamist vajalikuks. Tööturul mitteaktiivsete hulka kuuluvad näiteks õppijad, pensionärid, koduperenaised ja –peremehed, oma varast saadud tulu teenivad inimesed, omaste poolt ülalpeetavad, vangid ning inimesed, keda nimetatakse „mustalt“ töötavateks ehk mitteametlikult töötasu saajad. (Servinski, Rootamm-Valter, Elenurm 2008: 43)

Mittetöötavad ja haridust mitteomandavad noored on ühiskonnas järjest enam tähelepanu nõudev sihtgrupp, kelle mitteaktiivsus tõstatab tõsiseid sotsiaalseid probleeme. Euroopa Elu- ja Töötingimuste Parandamise Fondi andmete kohaselt ei töötanud ega õppinud 2011. aastal Eestis ligi üks kuuendik 15–29 aastastest noortest. See on hinnanguliselt üle 40 000 noore, kelle hulka kuuluvad nii traditsioonilises mõttes töötud, perekondlike kohustustega noored, mitteametlike juhutööde tegijad, vabatahtlikud kui ka liikumis- ja vaimupuudega isikud. (Eurofond 2012)

Eurostati andmetel oli 2011. aastal Euroopas 5,5 miljonit noort inimest vanuses alla 25 eluaasta töötud. Noorte töötuse määr 22,4% on kaks korda kõrgem kui üldine töötuse määr. Hispaanias ja Kreekas on noorte töötus jõudnud peaaegu 50%-ni. (BusinessEurope 2012)

Noored on tööturul alati olnud mõnevõrra nõrgemas positsioonis kui teised vanusegrupid. Kõrget noorte töötuse probleemi suurendas nii Eestis kui ka mujal Euroopas hiljutine (2008–2010.a) majanduskriis, mille tulemusena kaotasid esmajärjekorras töökoha just noored ja tööturul madalama konkurentsivõimega inimesed. 15-24 aastaste noorte töötuse määr tõusis Eestis 2008. aasta 12%-lt 2010. aastaks 33%-ni. Tööhõive määr vastupidiselt langes 2008. aasta 36%-lt 2010. aastaks 25%-ni. Kuigi alates 2011. aastast on noorte olukord tööturul mõnevõrra paranenud – 2013. aasta noorte tööhõive määraks kujunes 31,8% ning töötuse määraks 18,7% – on noorte tööhõive endiselt madalam ja töötus kõrgem kui enne kriisi. Suur noorte tööpuudus on väga tõsine murekoht, kuna noored, kellel on vähene või puuduv töökogemus, on tööturule sisenedes haavatavamad ja võivad tööhõive aeglase taastumise korral tööturult eemale jääda aastateks. (Tegevuskava... 2014)

Eesti Panga koostatud Tööturu Ülevaatest selgub, et vanuserühmade võrdluses vähenes 2013. aastal kõige enam noorte tööpuudus. Noorte keskmisest suurem tööpuudus on ootuspärane, sest nad alles sisenevad tööturule ja otsivad oma esimest töökohta. Noorte töötuse keskmine kestvus on lühem kui 25 aastaste ja vanemate puhul – noortest töötutest oli vähem kui pool aastat tööd otsinud 54%, ülejäänud töötutest 42%. Noortel on töökogemuse puudumise tõttu siiski selgelt raskem tööd leida. Ligikaudu viiendik noortest töötutest 2013. aastal samal ajal ka õppis. (Eesti Pank 2014)

Euroopa seisab silmitsi vananeva rahvastiku probleemiga, mis tähendab, et noori siseneb tööturule vähem võrreldes tööturult lahkuvate vanemaealistega ning on väga tähtis, et olemasolevate noorte siirdumine haridussüsteemist tööturule oleks sujuv ning nad leiaksid kiiresti rakendust (Leppik 2012: 31).

Noorte suur tööpuudus tähendab sotsiaalset probleemi nii üksikisikule kui ka kogu ühiskonnale tervikuna. Tingituna tööturule sisenemise raskustest nooruspõlves võivad puudujäägid sellel eluetapil viia suuremate probleemideni edasises elus, raskendades

muu hulgas tööturul konkurentsivõimelisena püsimist. Teisisõnu mõjutab noorena töötuks jäämine tulevikuväljavaateid, suurendades töötuks jäämise riski ka edaspidises elus. Kui noored ei leia Eestis võimalust end teostada, hakkavad nad seda otsima välismaalt ning nende lahkumine võib tihtipeale osutuda jäädavaks. Kuna aga noortest sõltub iga ühiskonna tulevik, on äärmiselt oluline, et nad leiaksid oma koha just Eesti tööturul ning et ka mujal maailmas kogemusi omandanutel oleks võimalusi neid kodumaal rakendada. (Siimer, Malk 2010)

Suur hulk 16–24 aastaste noorte vanuserühma kuuluvaid töötajaid töötab pigem ajutiste kui alaliste töölepingute alusel (42% võrreldes vaid 10%-ga 25–64 aastastest töötajatest). Kuigi ajutised või tähtajalised töölepingud võivad olla hariduse omandamiselt tööle siirdumisel hüppelauaks, võivad noored nende tõttu jääda ka ebakindlate töökohtade nõiaringi. (Eurofond 2013a)

Euroopa noortel töötajatel ja tööturule sisenevatel noortel on väga keeruline leida ja hoida töökohti. See kajastub asjaolus, et kõnealuses rühmas on võrreldes suurema töökogemusega vanuserühmadega suurem tööpuuduse määr ning kehvemad töötingimused. Noored töötajad ja eeskätt tööturule sisenevad noored töötavad sagedamini ebatavalistes töösuhte vormides – ajutine tööhõive, (mittevabatahtlik) osaaajatöö, ajutine teenistus, lepinguta töö –, kusjuures tihti võetakse selline töö vastu, sest see tundub olevat ainus võimalus esimest töökohta saada. Samuti on noorte puhul tõenäolisem ebaregulaarne tööaeg, madalam palk, väiksem juurdepääs tööandjate pakutavatele koolitusvõimalustele, suurem tööõnnetuste risk ning piiratud tegevusvabadus tööasjades. Neid negatiivseid suundumusi võib muu hulgas selgitada järgmisega: tähtajaliste/ajutiste töölepingute suurem osakaal, noorte seas levinud kutsealad/majandussektorid, noorte vähene suutlikkus oma töötingimuste küsimuses läbi rääkida ning vähene töökogemus ja teadlikkus. (Eurofond 2013b)

Samal ajal näevad noored oma töötingimustes ka teatavaid positiivseid külgi. Näiteks ilmneb, et nad on väga rahul oma töö sotsiaalsete aspektidega, eeskätt seoses kolleegidega suhtlemisega ja nendelt saadava toega. Nad ei pööra ka nii palju tähelepanu töö ning muude huvide ja kohustuste ühitamisele, sest neil ei ole vaja teha perekonnaga seotud kompromisse (eeskätt noorimate töötajate puhul). Paljudes ELi liikmesriikides mõjutab noorte töötajate ja tööturule sisenevate noorte tööhõive- ja

töötingimusi negatiivselt majanduskriis. See vähendab tööturule juurdepääsu võimalusi, vähendades omakorda tööhõivemäära ja suurendades tööpuuduse määra, ning sellega kaasnevad järgmised probleemid: suuremad raskused hea töökoha leidmisel, ebaregulaarse tööajaga töötamine, väiksemad koolitus- ja karjääriarengu võimalused, suuremad psühholoogilised pinged tööl ebakindla töökoha tõttu jne. (Eurofond 2013b)

Kasearu ja Trummi (2013) poolt läbi viidud uuringu tulemuste kohaselt võib õpingute järgselt tööturule sisenemine ja sobiva töö leidmine osutuda keeruliseks ülesandeks nii puuduliku hariduse ja ametioskustega kui ka õpingud lõpetanud ja eriala omandanud noortele. Puudulik haridustase võib osutuda tööandjale noore kohta negatiivseks signaaliks ja tekitada usaldamatust noore tööotsija suhtes. Tihti puudub noortel ka varasem töökogemus, mis võimendab eelnevat veelgi. Õpingud juba lõpetanud ja eriala omandanud noortel võib samuti tööturule sisenemine ja erialase töö leidmine osutuda tõsiseks väljakutseks. Kuna nende noorte tööotsingute eesmärgiks on leida õpitud erialale vastav töö, on neil tulevase töö ja palga suhtes kõrged ootused, mis ei pruugi reaalsuses olla noortele kättesaadavad. (Kasearu, Trumm 2013)

On hulk väliseid ja sisemisi põhjuseid, miks noortel on võrreldes teiste gruppidega raskem tööturule siseneda ja seal kohaneda (Siimer, Malk 2010). Noorte töötuks jäämise riski suurendavate väliste põhjuste hulka võib lugeda noorte madala haridustaseme ja koolist väljalangemise, hariduse mittevastavuse tööturu vajadustele, ühiskonnas ebaühtlaselt jaotunud ligipääsu haridusele, töökogemuste puudumise, noorte vähese teadlikkuse oma võimalustest, majandusliku olukorra riigis jms (Reedik 2009, viidatud Gornischeff 2013: 32 vahendusel).

Sisemisteks põhjusteks võivad olla noore inimese motivatsiooni ja pealehakkamise puudumine, intelligentsustase, isiksus, kodune taust jm (Jaanus 2006).

Töötuse kujunemisel pikaajaliseks võivad noored otsustada tööotsimisest loobuda ning lõplikult tööturult lahkuda, mille tagajärjeks on lisaks moraalsele kahjule ka oht vaesusesse langeda, oskuste ja teadmiste vananemine ning ühiskonnas sotsiaalselt tõrjutuks muutumine. Seoses töötuse kasvuga kaasnevad riigile ühelt poolt majanduslik kahju saamata jäänud maksudelt ja täiendavad kulud töötutele asendussissetuleku ning tööturuteenuste pakkumise näol. Teiselt poolt pärsib suur töötute hulk riigi arengut, kuna töö kui üks tootmistegur ei ole riigis efektiivselt rakendatud. (Leppik 2012: 53)

Kuna noorte puhul mõistetakse mitteaktiivsete all hariduses osalejatega üheskoos ka heitunud, kes on tööotsimisest mingil põhjusel loobunud, kasutatakse noorte tööturu olukorra täpsemaks iseloomustamiseks veel näitajat – NEET (ingl. k. *not in employment, education or training*). Antud näitaja toob välja nende noorte osakaalu, kes ei ole hõivatud tööga ega osale haridussüsteemis, seega on tegemist töötute või mitteaktiivsete noortega. Selline tööturuseisund on enam levinud nende noorte seas, kes on äsja kooli lõpetanud ning tööturule sisenenud. Üldiselt peetakse seda noorte tööturule siirdumise loomulikuks seisundiks. (Chen 2011: 2)

NEET-noorte termin ja kontseptsioon tekkis Suurbritannias 1980-ndate aastate lõpus, kui sealse sotsiaaltoetuste süsteemi muutmise tulemusena jäi enamus 16–18 aastastest noortest ilma töötutele mõeldud toetustest. Tekkinud probleemile lahenduse otsimiseks hakati uurima töötuse olukorda noorte seas, kus selgus, et osa 16–18 aastastest noortest ei oma ühtegi tavapärase sotsiaalset staatust: nad ei õpi, ei tööta ega osale ka tööga seotud koolitustel. Nimetatud uuringus kasutati terminit „staatus A“, mis hiljem muudeti „0-staatuseks“ (ingl. k. „*Status Zero*“; tuleneb uuringus kasutatud klassifikaatorist, kus 1 – õpib, 2 – on koolitusel ja 3 – töötab). Kuna 0-staatuse termin sildistas selle alla kuuluvat sihtrühma negatiivselt kui ilma staatusega isikuid ning soovides ka üldiselt terminit muuta täpsemaks ning selgemaks, siis hakkasid uurijad kasutama NEET-terminit. (Furlong 2006)

NEET-noorte grupp on väga heterogeenne ning paljude erinevate probleemidega, kuid neid kõiki ühendab fakt, et nad ei õpi ega tööta (Eurofond 2012).

Quintini ja Martini poolt 2006. aastal OECD riikide põhjal läbi viidud uuringust selgus, et NEET seisund on enamike noorte puhul ajutine ja kiiresti mööduv, kuna voolavus antud tööturuseisundi suhtes on noortel võrreldes vanemaealise tööjõuga tunduvalt suurem (Quintini, Martin 2006: 9, 11).

Noorte tööpuuduse vähendamine on suur väljakutse enamikus Euroopa riikides, mis ei ole üksnes hiljutise majanduskriisi tagajärg. Noorte töötuse määr on alati olnud kõrgem üldisest töötuse määrast. Majanduskriis tõstis noored kui peamise riskigrupi tööturul väga selgelt esile.

1.2. Noorte väärtushinnangud ja haridussüsteemist kõrvalejäämine

1.2.1. Noorte väärtushinnangud läbi aegade

Üldinimlike püsiväärtuste teadvustamine on inimväärsse ühiskonna arengu alustala. Väärtused juhivad inimese käitumist ja motiveerivad eesmärkide püstitamist. Kui noorel inimesel on selge arusaam oma väärtushinnangutest, muudab see tuleviku üle otsustamise lihtsamaks ning tõuseb inimese huvi tegeleda oma haridus- ja ametialase identiteedi kujundamisega.

Väärtushinnangud on üldised tõekspidamised, mis juhivad tegevusi ja otsustusi erinevates situatsioonides (Hofstede 1980: 19).

Väärtused on küllaltki suhteline mõiste ja seda ei ole võimalik ainult üheselt defineerida. See, mis oli eile väärtuseks (nt töö), ei pruugi täna enam olla väärtus, mida inimesed hindavad ja see, mis on täna väärtuseks (nt vabadus), ei pruugi olla väärtuseks tulevikus. (Kuurme 2011: 163)

Väärtustest rääkides mõeldakse sellest, mis on elus oluline (nt turvalisus, iseseisvus, tarkus, edu, headus, rahulolu). Igaühel meist on väärtused ja nende kaalukus on erinev. Schwartz (2006) kirjeldab kokkuvõtlikult põhiväärtuste tunnusjooni järgmiselt:

- väärtused on uskumused, mis on seotud emotsioonidega;
- väärtused on seotud ihaldatavate eesmärkidega, mida soovitakse saavutada;
- väärtused on kui standardid või kriteeriumid, nad suunavad valikuid ja hinnanguid.

Kümme põhiväärtust peaksid sisaldama tuumikväärtusi, mis on tunnustatud eri kultuurides. Neid põhiväärtusi saab iseloomustada kirjeldades keskseid motiveerivaid eesmärke (Schwartz 2006).

- Enesejuhtimine. Iseseisev mõtlemine ja tegutsemine (valimine, loomine, uurimine).
- Ergutamine. Ärevus, uudsus ja elu väljakutsed.
- Nautimine. Nauding ja rahulolu.

- Saavutamine. Isiklik edu, mis on saavutatud sotsiaalseid norme järgides oma pädevust näidates.
- Võim. Sotsiaalne staatus ja prestiiž, inimeste ja ressursside üle kontrolli omamine.
- Turvalisus. Ühiskonna, lähedaste ja iseenda ohutus, üksmeel ja stabiilsus.
- Kuulekus. Meetmed tegevustele, mis võivad häirida või kahjustada teisi ning rikkuda sotsiaalseid väljakujunenud norme.
- Traditsioonilisus. Kultuuriruumile ja uskumustele omaste tavade ja ideede austamine, mõistmine ja aktsepteerimine.
- Heasoovlikkus. Lähedaste heaolu tagamine ja suurendamine.
- Universaalsus. Looduse ja inimeste heaolu tagamise mõistmine, tänulikkus ning sallivus.

Tartu Ülikooli sotsioloogia lektori Andu Rämmeri väitel on alates väärtuste empiirilise uurimise algusest pööratud suurt tähelepanu kasvava põlvkonna tõekspidamistele, sest sotsialiseerumise käigus väljakujunenud väärtused muutuvad domineerivaks, kui nende kandjad jõuavad ühiskonnas võtmepositsioonidele. Põlvkondade erinevuste põhjusi nähakse eelkõige väärtuste väljakujunemise aegses teisenenud sotsiaalses keskkonnas. Teisisõnu: tänaste, laulva revolutsiooni ajal sündinud noorte väärtused on kujunenud välja hoopis teistsugustes ühiskondlikes oludes, kui nende vanemate arusaamad, mis erinevad omakorda Teise maailmasõja järgsel ajal sirgunud noorte tõekspidamistest. (Sutrop, Valk, Velbaum 2009: 83)

Väärtused kujunevad inimese elu kogemuste ja oluliste lähedaste või autoriteetide väärtushinnangute toel. Seetõttu on väärtused muutumises, eriti inimese kujunemise perioodil. Kui tuleb uusi kogemusi, uusi eeskujusid, siis mingid varasemad väärtused võivad taanduda. Samas on võimalik, et mõni väärtus on fundamentaalne, mis jääb püsima vaatamata muutustele. See viitab väga tugevale läbielamisele selle väärtusega seoses, mistõttu on tinglikult tegemist fundamentaalse põhimõttega, millele inimene toetub. (Naarits-Linn 2012: 114)

Eri põlvkondade väärtusi nii nõukogude perioodil kui ka taasiseseisvumise ajal on üksikasjalikult käsitlenud sotsioloogide töörühm Jüri Saarniidu juhtimisel. Saarniit

(1995) märgib, et Eesti noorsoo põhirühmade väärtusteadvust kuuekümnendatel ja seitsmekümnendatel aastatel iseloomustas eelkõige selle stabiilsus. Erinevate aastakäikude kooliõpilaste, üliõpilaste ja ka töötavate noorte võrdlused näitasid, et erinevused nende väärtushinnangutes olid üsna väikesed ja mingit selget põlvkondadevaheliste muutuste tendentsi ei ilmnunud. Enamiku noorsoogruppide iseloomulikuks jooneks kuuekümnendatel ja seitsmekümnendatel aastatel oli üldise enesearendamise kui väärtuse domineerimine nii haridus- kui ka töö- ja kutseväärtuste hierarhias. Väärtuste hierarhias teisele kohale paigutus sotsiaalne altruism, mida küsimustikes esindasid sellised väljendid nagu „kasu inimestele“, „kasu ühiskonnale“, „kasu rahvamajandusele“. Kõige kõrgema hinnangu sai reeglina „kasu inimestele“ ja kõige madalama „kasu rahvamajandusele“. Kolmas koht hierarhias kuulus materiaalse heaoluga seonduvatele väärtustele (kõrge palk, rahulik ja kindlustatud tulevik, materiaalne heaolu jms). (Saarniit 1995: 4)

Nõukogude perioodil kuni 1980. aastate alguseni püsisid eri aastakäikudel sündinud noorte väärtused stabiilsena. Tollal domineerisid noorte haridus- ja kutseväärtuste hierarhias üldkultuurilise ja kutsealase enesearendamise ning eneseväljendusega seotud väärtused (mõista maailma, pidev enesetäiendamine). Neile järgnesid altruistlikud väärtused, kolmandal kohal olid ainelised väärtused ning kõige madalamalt hinnati sotsiaalse positsiooniga seotud väärtusi (prestiiž, karjäär). Andu Rämmer toob taolise väärtuspildi kujunemisel välja erinevaid põhjuseid. Ühelt poolt võimaldas erasfääri kuuluvate eneseväljenduslike väärtuste järgi elamine lülitada end välja üleideologiseeritud avalikust sfäärist ning tunda end „moraalse inimesena“. (Kõrg)haridus oli nõukogude ühiskonnas väheseid ressursse, mida oli võimalik akumulierida. Samal ajal propageeris ka nõukogude ideoloogia eneseväljenduslikke väärtusi. Kuna tasuta haridus, töökoht ja hädavajalikuks toimetulekuks vajalikud sissetulekud olid kõigile kindlustatud, siis püüti igati pisendada materiaalsete väärtuste tähtsust, seda eriti olukorras, kus rubla eest oli igal järgneval aastal võimalik soetada üha vähem hüvesid. (Sutrop, Valk, Velbaum 2009: 84–85)

Pärast Eesti taasiseseisvumist 1992. aastal läbiviidud koolilõpetajate uuringu tulemused osutavad süvenevatele muutustele väärtuste hierarhias. Möödunud sajandi üheksakümnendate aastate alguse noored hindasid veelgi madalamalt hariduse

üldkultuurilise rolliga seonduvaid väärtusi (näiteks mõista elu ja sündmusi maailmas) ja altruistlikke väärtusi (kasulikkus ühiskonnale). Samaaegselt on nende jaoks olulisemad sotsiaalse positsiooniga seotud väärtused (prestiiž, karjäär) ning ainelise heaoluga seonduv (materiaalne kindlustatus). Samuti väärtustatakse kõrgemalt elus kergemalt läbilöömist ja kerge töö saamist. (Sutrop, Valk, Velbaum 2009: 85–86)

Pole olemas õigeid ja valesid väärtusi, on isiklikud väärtused antud ajaperioodil ja teadmine, et need võivad ajas muutuda. Inimene hindab neid ümber vaid loomulikus arengus või murdelistel hetkedel. Nii nagu algne väärtuste kogum, nii ka muutunud väärtused avalduvad inimese käitumises, lausungites, hoiakutes. (Naarits-Linn 2012: 114)

Möödunud veerandsajandi jooksul sotsialiseerunud noorte põlvkonnad on olnud tunnistajaks suurtele ühiskondlikele muutustele Eesti elulaadis ning see väljendub ka nihetes erineval ajastul sirgunud noorte väärtushinnangutes. Nõukogude ajal kõige kõrgemalt hinnatud meeldiva alaga tegelemise võimaluse ja oma võimete kasutamise tähtsus on veelgi tõusnud, kuid need ei ole enam kõige kõrgemalt hinnatud tööväärtused. Veerandsajandi eest nende järel kolmandal kohal püsinud võimalus olla kasulik teistele inimestele on selle aja jooksul kõige järsemalt langenud töövalikukriteerium. Ligikaudu sama olulisteks aspektideks kui varasematel perioodidel hinnatakse hea töö juures võimalusi näha oma töö resultate ja end pidevalt täiendada. Kõrgeimalt hinnatud tööväärtuste hulka on turumajanduslikus ühiskonnas tõusnud hea teenistuse tagamine ning rahuliku ja kindlustatud elu võimaldamine. Võrreldes nõukogudeajaga on kõige järsemalt tõusnud ametialase karjääri tähtsustamine, 1998. aasta uuringule järgneva aja jooksul on ametiredelil edenemise võimalus muutunud veelgi olulisemaks töövaliku kriteeriumiks. Varasemast olulisemate tööle esitatavate nõuete seas on ka tööaja paindlikkus, töö puhtus ja füüsiline kergus ning kõrge positsiooni saavutamise võimalus ühiskonnas. Tänapäeva noored peavad stabiilse tuleviku kindlustamist püsiva töökoha kaudu palju olulisemaks töövalikukriteeriumiks kui nende vanemad oma noorusajal. (Sutrop, Valk, Velbaum 2009: 104)

Käsitöö iseloomu tähenduse muutumisega on muutunud ka suhtumine töösse. Kui nõukogudeajal kujutas töötamine suuresti kõigile riigi poolt pealesurutud kohustust ja töökoht oli garanteeritud kõigile, siis tänapäeval on töö leidmisel järjest suurem vastutus

inimesel endal. Töö eest saadud tasu võimaldab läbi tarbimise elutingimusi parandada ja meeldivat elustiili harrastada või tulevikus säästa. Hea teenistuse ja tuleviku kindlustamise olulisus osutavad, et noored on teadlikud turuühiskonna väljakutsetest. Võrreldes nõukogudeperioodi noortega peavad tänapäeva koolilõpetajad märksa olulisemaks võimalust töötada paindliku tööajaga. Töötamine endale sobivatel aegadel võimaldab tänapäevase kiire elutempo juures leida igaühel paindlikke võimalusi töö ja vaba aja ühitamiseks. (Sutrop, Valk, Velbaum 2009: 105–106)

Individualiseerunud töömaailmas, kus tööturгу iseloomustab mobiilsus ja konkurents ning nõuded töötaja saavutuslikkusele ja kohanemisvõimele, käsitlevad individuaalsed eluplaanid suures osas tööd kui peamist vahendit eelistatava elustiili saavutamiseks. Siiski hõlmab töö tähenduslikkus sissetuleku tagamise kõrval ka teisi olulisi funktsioone, näiteks eneserealisatsiooni viisi ja arenguvõimalust. Postmodernses ühiskonnas on esile kerkinud tööotsijate individualistlikud huvid: personaalne sõltumatus, pädevus, osalus ja kaasaráákimine ning vaba aeg. Sealsamas on tööväärtuste arengus märgatavad ka konservatiivsed trendid: püüd kindlustundele, stabiilsusele, riski ja vastutuse vähenemisele. (Pavelson, Karotom 2004)

Andu Rämmer tõdeb, et noorte väärtushinnangud on tugevasti mõjutatud sotsiaalsest keskkonnast. Võrreldes 1990. aastatega ja eriti nõukogudeajaga on aset leidnud mitmed olulised nihked noorte eelistustes. Kui sügaval nõukogudeajal domineerisid noorte seas eneseväljenduslikud väärtused, siis juba alates 1980. aastate algusest tõusis orienteeritus ainelisele ja positsiooniga seotud väärtustele ning altruistlike väärtuste tähtsus vähenes. 1990. aastate noorte väärtusteadvuses hoogustus individualistliku pragmatiseerumise protsess veelgi, domineerivaks tõusis edukultus. Eesti noorte seas domineeriv edukultus ilmneb ka nende haridusplaanides ja elukutsete prestiiži hinnangutes. Juba ülekaalukas osa põhikoolilõpetajatest plaanib jätkata oma haridusteed kõrgkoolis, gümnaasiumilõpetajate seas on ülikooli pürgivaid noori veelgi rohkem. (Sutrop, Valk, Velbaum 2009: 114–115)

Väärtushinnangud kujunevad pika aja jooksul, saadud kogemuste mõjul ning mängivad väga suurt rolli nii inimese tööalases kui ka isiklikus elus. Enamuse oma valikutest teeb inimene lähtuvalt oma väärtustest.

1.2.2. NEET–noorte koolist väljalangemine ja haridussüsteemist kõrvalejäämine

Eesti on noorte kõrge haridustaseme poolest Euroopa riikide hulgas esimeste seas, kuid endiselt on suureks probleemiks noorte hariduse liigvarane katkestamine. Haridustase seondub nii tööhõive kui riskikäitumisega ning on oluline nii üksikisiku kui ka riigi seisukohalt.

Suur osa NEET-noori läheb tööle väga noorelt. See juhtub kohe pärast põhikooli lõpetamist. Kui töö iseloom lubab töökohal tööd õpetada ja õppida, siis omandab noor kiiresti kõrge kvalifikatsiooni kitsal (näiteks plastakende paigaldaja) või keskmise mõnevõrra laiemal (näiteks autojuht-ekspediitor) tööalal. Temast saab tööandjale pikaks ajaks hea usaldusväärne töötaja. Mõlema jaoks jääb aga nõrgaks kohaks töötaja võimetus märkimisväärselt edasi areneda. Põhihariduslik baas lihtsalt ei võimalda seda teha. Samas võib inimene juurde õppida ja suurepäraselt omandada teisi „kitsa ala“ oskusi ning rahuldavalt natuke laiema profiiliga erialasid. (Servinski, Rootamm-Valter, Elenurm 2008: 60)

Kahjuks vaid väike osa põhihariduse baasilt tööd alustanud noori jätkavad oma haridusteed: mida varem on kool pooleli jäetud, seda raskem on uuesti õppimist ette võtta. Näiteks otsus magistrantuuris õppimist jätkata on palju lihtsam teostuma kui põhihariduse baasilt õhtukeskkoolis haridusteed jätkata. Laiapõhjaline haridus tingib pikema perioodi „enda leidmiseks“ tööturul. Proovitakse järele, kuidas sobib töötamiseks üks, teine või kolmas eluvaldkond. Tööandjad tunnistavad, et paljud noored töötajad on väga võimekad ja head töötegijad. (Samas: 63)

Kuigi põhihariduse omandamine Eestis on kohustuslik, ei jõua kõik seal õppijad lõputunnistuseni. Mõneti põhjustab seda vanemate töötus või pere kehv majanduslik olukord. Kui kodune toetus puudub ja vanemad lapse õpingute vastu huvi ei tunne, võib laps koolist välja langeda.

Vanemate haridus määrab suuresti ära nii pere materiaalsed tingimused kui ka vaimsed huvid. Seetõttu on vanemate haridustase üks olulisemaid faktoreid, kuna sellega seonduvad teised tegurid, mis mõjutavad väljalangemist. Mida kõrgemalt on vanemad haritud, seda tõenäolisemalt töötavad nad tasuvamatel töökohtadel ja on oma ametitega

rahul. Mida kõrgem on vanemate haridus, seda suurema tõenäosusega on lapsed koolis edukad, eriti põhi- ja keskestmes, kuna vanemad siirdavad neisse oma koolioskusi ja õpetavad neid haridussüsteemis ja seal eeldatud valikutes navigeerima. (Antikainen, Rinne, Koski, 2009: 114)

Hariduse koha pealt on iga riigi jaoks oluline soodustada noorte aktiivset osalemist haridussüsteemis, kuna täiendavate teadmiste ning oskuste läbi tõuseb noorte konkurentsivõime ning tulenevalt inimkapitali teooriast ka nende produktiivsus. Ühelt poolt on kõrgem produktiivsus oluline, et muuta noore suundumine haridussüsteemist tööturule võimalikult kiireks ja sujuvaks ning teiselt poolt, et läbi tööjõu kvaliteedi tõstmise aidata kaasa ka riigi arengule. (Leppik 2012: 54–56)

Haridustase mõjutab toimetulekut tööturul. Üldiselt leiavad kõrgema haridusega inimesed töökoha kiiremini ja teenivad kõrgemat palka. (Eesti Koostöö Kogu 2013)

Keskealised mõistavad paremini kui noored konkurentsi olemust ja neid riske, mis nende jaoks reaalselt eksisteerivad. Vajadus pingutada, ennast täiendada, muuta ja arendada on nende poolt praktikas järele proovitud ja seni neid tegutseda aidanud. Noorte puhul näib tulevik lootusrikas ja ootused vastavalt kõrged. Töö tähendus on aga sageli piiratud mõtestatud, rääkimata professionaalsuse saavutamisest, mida seotakse pigem loomupäraste eeldustega kui sihipärase enesearendusega. (Pavelson, Karotom 2004: 127)

Eesti haridussüsteemi mureküsimus on lapsed, kes ei täida koolikohustust, langevad koolist välja enne põhihariduse omandamist või jäävad haridussüsteemist kõrvale pärast põhikooli lõpetamist ilma kutseharidust omandamata. Enamasti ei ole koolist kõrvalejäämine pelgalt lapse laiskuse või väheste võimete küsimus, vaid viitab keerulistele probleemidele lapse ja teda puudutavate süsteemide, sealhulgas haridussüsteemi suhetes. Koolikohustuse mittetäitmisest võib rääkida juhul, kui laps ei ole kantud ühegi kooli nimekirja või puudub ühel õppeveerandil rohkem kui viiendikust tundidest mõjuva põhjuseta. Nende laste arv, kes rahvastikuregistri andmetel peaksid sügisel alustama 1. klassis kooliteed, kuid kes Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetel pole kantud kooli nimekirja, kasvab iga aastaga (2009 – 459 õpilast; 2010 – 499; 2011 – 519; 2012 – 592). Siiski, nagu EHIS-esse kantud andmed näitavad, ei ole

kaugeltki kõik need lapsed tegelikult koolist kõrvale jäänud, vaid enamik neist elab ja käib koolis välismaal, peamiselt vanemate välismaale tööleasumise tõttu. Eestis elavate koolikohustust mittetäitvate laste arv on suhteliselt väike, näiteks 2012. aastal oli selliseid lapsi 16. (Ilves 2013)

Koolist väljalangemisena käsitletakse seda, kui koolikohustuslikus eas laps alustab sügisel õppeaastat, kuid ei lõpeta seda kevadel. Selliste õpilaste arv on Eestis viimastel aastatel pidevalt vähenenud. Kui veel 2005/2006. õppeaastal katkestas põhikoolis õpingud üle 900 koolikohustusliku lapse (0,7% õpilastest), siis 2008/2009. õppeaastal oli vastav näitaja 0,3% ja 2011/2012. õppeaastal 0,2% ehk 261 õpilast. Kõige suurem on katkestajate hulk põhikooli kolmandas kooliastmes ehk 7.–9. klassis. Seejuures on katkestajate seas palju niisuguseid lapsi, kes õppeaasta alguses on koolikohustuslikus eas, kuid saavad õppeaasta sees 17 aastaseks. Koolikatkestajate keskmine vanus 16,4–16,8 eluaastat on aastati püsinud muutumatuna. Pärast põhihariduse omandamist õpinguid mittejätkavate noorte koguarv on viie aasta jooksul vähenenud 800-st 512-ni. Kuigi nad läbivad kohustusliku haridustee ega kuulu koolist väljalangejate hulka, on tegemist veel suurema probleemiga – nad langevad välja haridussüsteemist tervikuna. Nende laste heaolu ja areng on Kasearu ja Trummi (2013) hinnangul kõige suuremas ohus, kuna nad võivad madala haridustaseme ja kutse puudumise tõttu sattuda raskustesse ka töö leidmisel ja kujuneda NEET-nooreks, kes ei osale hariduses, tööturul ega koolituses. (Ilves 2013)

Antikainen, Rinne ja Koski (2009) on koolist väljalangemist käsitledes jõudnud seisukohani, et indiviidi tasandil võib pidada koolist väljalangenud õpilast sageli statistiliseks veaks. Enamik poolelijätjate statistikas on noored oma elu seisukohalt vaadatuna vaid õppimiskoha vahetajateks. Samas väidavad nad, et poolelijätjaid on nii hariduspoliitilises kui ka akadeemilistes aruteludes käsitletud sageli rühmana, kelle tegevuse ja käitumise kohta võib esitada üldpädevaid, negatiivse pitseriga stereotüüpeid iseloomustusi. Teiselt poolt, noorema sugupõlve hulgas, vaadeldakse kooli poolelijätjaid kui näidet rühmast, mis ei ole veel kindlalt ühiskonda kinnitunud. (Antikainen, Rinne, Koski 2009)

Majandusraskuste ja suureneva tööpuuduse tingimustes on ilma korraliku hariduseta ning vähese konkurentsivõimega inimestel suurim oht töötuks jääda. Samas aga seab

majanduslangusest tingitud töötuse suurenemine paljud õppijad toimetulekuohtu, mis võib viia õpingute katkestamiseni. Eriti teravalt annab sissetulekute ja töökohtade vähenemine end tunda tasulises õppes õppijate puhul. Vanemate tööpuudus ja toimetulekuraskused võivad mõjutada aga ka üldhariduskoolide õpilaste haridusvõimalusi, sh mitteformaalse hariduse omandamisel. Nii võib perede majandusliku olukorra halvenedes langeda perede suutlikkus maksta õpilaste õppevahendite, koolitoidu või huvitegevuse eest. Perede ja õppijate majandusliku olukorra halvenemine ohustab noorte haridustee jätkamist, tähendades keskmises ja pikas perspektiivis olulist kaotust ka Eesti tööjõu potentsiaalis. (Eesti Koostöö Kogu 2009)

Haridussüsteem on väga oluline vahend aitamaks noortel kujuneda iseseisvateks analüüsivõimelisteks kodanikeks ning valmistada neid läbi kutseoskuste ning erialaste teadmiste ette iseseisvaks tööeluks.

1.3. Tööturu ja haridussüsteemi seosed

Noorte töötus on paljudes liikmesriikides suur probleem, sest tööjõuturul ei ole nad konkurentsivõimelised. Raske on peatada ka kooli poolelijätmist: 2005. aastal jättis 6 miljonit noort haridustee lõpuni käimata. Euroopa Liidu eesmärk on, et vähemalt 85% 22 aastastest oleksid vähemalt keskharidusega. 2000. aastast saadik on see määr püsinud 77% ümber. (Kutsehariduse Seirekeskus 2008)

Suurt rolli töötuks jäämisel mängib erialase ettevalmistuse puudumine. Seega on ennekõike oluline tagada, et noortel oleks tööturule sisenemisel piisav erialane ettevalmistus. Samuti tuleks rohkem väärtustada töökogemuse ja praktika rolli õppeprotsessis. Viimast tuleks teha üha enam koostöös tööandjatega, et tagada noorte haridusliku ettevalmistuse vastavus tööturu reaalsele nõudmisele. Kuna Eestis on nii koolist väljalangenute kui töötute hulk suur, peavad koolid võtma kasutusele vajalikke meetmeid, et koolieiramist vähendada. (Ott 2011: 48–49)

Selleks, et lihtsustada noorte siirdumist haridussüsteemist tööturule, peab haridussüsteemide ülesehitamisel ja täiendamisel arvestama tööturu vajadustega. Lisaks muudatustele kohustusliku õppe sisus ja korralduses on osades riikides rakendatud ka

erinevaid lisaprogramme, näiteks eelkooli ja õppepraktika süsteemid. Duaal-tüüpi süsteemid, mis kujutavad endast üheaegselt õppepraktikas ja akadeemilises hariduses osalemist, on enam levinud Saksamaal, Austrias, Šveitsis ja Taanis. Õppepraktika on duaal-süsteemi raames formaalse haridussüsteemi üks osa, mis järgneb kohustusliku hariduse omandamisele ning on noorele vabatahtlik. Duaal-süsteem kestab tavaliselt 3–4 aastat ja sisaldab endas tähtjalise lepingu alusel töötamist kindla koolituse läbinud praktikajuhendaja alluvuses. Antud süsteemi puhul peavad ettevõtted arvestama ka noore osalemist akadeemilises õppetöös ja vastavalt sellele kujundama tema töögraafiku. Selline õppesüsteem lõpeb välisvaatlejate poolt läbi viidava eksamiga, mis hõlmab endas teadmiste kontrolli nii praktiliste ülesannete kui ka teoreetiliste küsimuste lahendamise näol. Antud süsteemid ei ole maailmas väga laialdast rakendust leidnud, kuna nende ülesehitamine ja efektiivselt toimima saamine eeldab paljude ettevõtete ja sotsiaalsete partnerite aktiivset osalemist ning omavahelise koostöö tegemist. (Quintini, Martin 2006: 23–25, viidatud Leppik 2012: 29 vahendusel)

Duaal-süsteemi kasulikkus: vajaduspõhine, sujuv üleminek tööturule, kõrge tööhõivemäär, liikuvus tööturul, kvaliteetne haridus, mitmed haridusasutused on linnades ja töökohapõhine õpe laiendab noorte geograafilist paiknevust, noored saavad nii teoreetilised kui ka praktilised oskused – õpivad „seisma oma jalgadel“, annab noortele töökogemuse, mis on esimest tööd otsides väga vajalik. Duaal-süsteem vastab tööturu nõudmistele ja soodustab tootjate konkurentsivõimet. Duaal-süsteem toimib hästi Austrias, Taanis, Saksamaal, Hollandis, Šveitsis ning neis riikides on ka noorte töötus madalam. Saksamaal on 3/5 õppeajast ettevõttes ja 2/5 ajast kutsekoolis. Firma maksab õppurile/praktikandile toetust. Noor võib hiljem jätkata õpinguid kõrgkoolis. (BusinessEurope 2012: 10–11)

Tõenäoline on, et oluliselt kasvab vajadus kõrgoskustega töötajate järele. Siiski on oodata töökohtade arvu kasvu ka mõnel ametialal, kus nõutakse vähem oskusi, näiteks teenindus- ja müügitöötajate, samuti lihttööliste gruppis. Siin on vaja silmas pidada, et ehkki ametikohti vähem oskusi nõudvates gruppides tuleb juurde, näitavad samal ajal kasvutrendi nende alade töötajatele esitatavad formaalse kvalifikatsiooni nõuded – see tähendab, et ilma piisava väljaõppeta ei saa teha ka lihttöid. (Kutsehariduse Seirekeskus

2008: 20) Eelneva põhjal võib tõdeda, et kvalifikatsioonitase tõuseb kõigil ametialadel ning ka lihttöid on edaspidi tegemas üha vähem madala kvalifikatsiooniga töötajaid.

2020. aastal nõutakse kõrget kvalifikatsiooni 31,5%-l ja keskastme kvalifikatsiooni 50%-l töökohtadel. Vajadus madala kvalifikatsiooniga inimeste järele langeb 2006. aasta 33%-lt 18,5%-ni. Enamik (ligi 58%) aastatel 2006–2020 avanevast 105 miljonist töökohast (uued töökohad koos asendusnõudlusega) nõuab kesktaseme oskusi, mis hõlmavad traditsiooniliselt ka kutseharidust. 41 miljonit töökohta avaneb kõrgema kvalifikatsioonitasemega töötajale. Madala tasemega töötajale avaneb vähem kui 10 miljonit töökohta. Seega peab praegune tööjõu kvalifikatsioonistruktuur muutuma. (Kutsehariduse Seirekeskus 2008: 25)

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tööjõuvajaduse prognoosi aastani 2020 kohaselt kasvab hõivatute arv perioodil 2011–2020 umbes kümne tuhande võrra, püsides seega hinnanguliselt samal tasemel 2012. aasta näitajaga. Hõive edasisele kasvule seavad piiri demograafilised muutused – tööturul osalemise aktiivsuse säilimisel tänasel tasemel väheneb potentsiaalsete töötegijate arv prognoosiperioodi lõpuks enam kui 30 000 võrra. Osaliselt aitavad seda kompenseerida pensioniea tõus ning tööturul osalemist toetavad meetmed, samuti eeldatakse töötuse vähenemist. (Tööjõuvajaduse... 2020)

Haridustasemete lõikes on hinnang tööjõuvajadusele üsna sarnane tänasele olukorrale, mõnevõrra rohkem on vaja kutseharidusega töötajaid. Kui võtta arvesse ka töötajate tänaseid õpinguid, siis kaldub tööjõuvajadus rohkem kõrghariduse suunas. Samas on tööjõuvajaduse prognoosimisel haridustasemete lõikes lähtutud praegusest tegelikust olukorrast, mitte aga töökohale esitatud nõuetest. Ametialadest lähtuvalt võiks Eestis olla üldharidusega ja ilma kutseta hõivatuid tegelikust tunduvalt vähem. Tänapäeval on suurem nõudlus spetsialistide ja oskustööliste järele. Suhteliselt suurem tööjõuvajadus iseloomustab info- ja kommunikatsioonitehnoloogia tippspetsialiste ning tehnilisi töötajaid, mootorsõidukite ja liikurmasinate juhte, tervishoiu tipp- ja keskastme spetsialiste, elektri- ja elektroonikatööstuse töötajaid. (Tööjõuvajaduse... 2020)

Üleeuroopalise tööjõuvajaduse prognoosi tulemuste põhjal võib öelda, et kõigi nende muutustega toimetulek on suureks väljakutseks edasise tööjõupoliitika kujundajatele.

Töøjõul tuleb aidata kohaneda muutustega, vastasel korral ei saa Euroopa jääda konkurentsivõimeliseks ega rahuldada teenustele orienteeritud teadmiste mahuka majanduse vajadusi. Noor, tööturule sisenev põlvkond üksi ei suuda kõiki tööturu oskuste vajadusi rahuldada. Üha olulisemaks muutuvad elukestev õpe ja täiendusõpe, millele tuleb luua võimalused. Töøjõu nappuse tingimustes ei tohi lasta kaotsi minna madala kvalifikatsiooniga inimeste ja töötute riskigruppi kuulujate oskusi. Nimetatud gruppidele on oluline tähelepanu pöörata ka sotsiaalsetel põhjustel, kuna neid puudutavad tööturul toimuvad muutused kõige valusamalt. Tuleb hoolitseda selle eest, et riskigruppidel ei oleks täiendus- ja ümberõppe saamisel suuri takistusi. Hariduspoliitikas on vaja keskenduda elukestva õppe strateegiate ning paindlikkust ja turvalisust tagavatele tegevussuundadele. Tuleb luua terviklikke strateegiaid, mis aitaksid vähendada koolidest väljalangevate õpilaste hulka, looksid täiskasvanuõppeks põhjaliku oskuste strateegia ning suurendaksid nende inimeste osakaalu, kes on koolituse saanud loodusteaduste ja tehnoloogia valdkonnas, samuti kutseharidussüsteemis. (Kutsehariduse Seirekeskus 2008)

Elukestva õppimise teooria lähtepunktis rõhutatakse hariduse ülesandena ka moraalsete kvalifikatsioonide tootmist. Muutuvatel tööturgudel vajatakse töötajaid, kelle tähtsamate kvalifikatsioonide hulka kuulub võime minna pidevalt täiendkoolitusse kui ka näha oma töökarjääri ja elu töö ning hariduse vaheldumisena. (Antikainen, Rinne, Koski 2009: 129)

Eesti tööturg on üsna jäik. Peamiseks probleemiks on struktuurne suletus ja vähene mobiilsus. Tööturul ei osata luua uusi töökohti ning seda iseloomustab struktuurne töötus – meil on ühtede oskustega töötajad, aga teiste vajadustega töökohad. Meie kooli suurim puudujääk on praegu see, et ta ei anna noorele piisavat head ülevaadet sellest, millised on tuleviku erialad ja nõutavad oskused.

Eesti jätkusuutliku sotsiaal-majandusliku arengu peamiseks piduriks on kujunenud haridussüsteemi nõrkus. Majanduskasvu aeglustab kvalifitseeritud töøjõu puudus, rida teravnevaid sotsiaalprobleeme on otseses seoses elanikkonna ja eriti noorsoo ebapiisavate sotsiaalsete pädevustega, mille kujundamisel on haridussüsteemil oluline osa ning demokraatliku kodanikuühiskonna ülesehitamine on otseses seoses haridussüsteemi suutlikkusega selleks vajalikke oskusi, hoiakuid ja väärtusi edendada.

Koolieelse (alus-) ja põhihariduse tasemel jäävad välja kujundamata hoiakud ja oskused, mis on vajalikud edasistes õpingutes ja elukestva õppe printsiibile tuginevas ühiskonnas. Neid puudujääke pole võimalik hiljem korvata. (Annus 2007)

Eesti Koostöö Kogu (2010) leiab, et kui riigis ei valmistata ette piisaval hulgal majanduse arengu vajadustele vastavat tööjõudu, tekib oht tulevaste kasvuvaldkondade jaoks oluliste ettevõtete Eestist lahkumiseks või siis Eestisse tulemata jäämiseks, millele järgneb ka helgemate peade lahkumine riigist, sest nende võimete jaoks pole väärilist rakendust. Eesti-suuruse väikeriigi jaoks võib sellest kergesti tekkida surnud ring. Samal ajal on haridussüsteemil väga keeruline Eesti tulevastele vajadustele vastavat tööjõudu pakkuda, sest Eestis puudub teostatav ning laialdaselt aktsepteeritud tulevikukujutus majanduse arengusuundadest ning ka tõhusaid mehhanisme hariduspoliitika, majanduspoliitika ja tööturupoliitika koordineerimiseks ei ole. (Eesti Koostöö Kogu 2009)

Eesti hariduslikest riskikohtadest tuleb mainida meeste vähest osakaalu kõikide haridustasemete õppurite hulgas ning hariduse vähest positiivset efekti positsioonidele tööturul. Eesti kõrgharidusega inimesed teevad sageli hariduslikule kvalifikatsioonile mittevastavat tööd, ka ei avalda kõrgem haridus sama head mõju palgatasemele kui teistes maades. Eesti väikest rahvaarvu silmas pidades on tõsiseks murekohaks ka põhihariduse või vähemaga piirduvate noorte osakaal, mis statistiliselt on küll Euroopa Liidu keskmisel tasemel. 10–11% varakult haridustee pooleli jätnuid tähendab umbes 10 000 18–24 aastast noort, kel on vaid põhiharidus, kui sedagi. Vaid 6% neist on hõivatud tööturul, mis tähendab ühiskonnale suurt majanduslikku kahju saamata maksude ja kasvavate sotsiaalkulude näol, lisaks ka kaudseid kulutusi turvalisuse ja tervise tagamisel. (Eesti Koostöö Kogu 2013)

Sageli on raskes olukorras noored emad, kuna nende õpingud on lapse saamise tõttu katkenud ning lapse kasvatamine viib nad haridusest ja tööturust enamasti kolmeks aastaks eemale.

1.4. Noorte tööturule siirdumist toetavad meetmed Eestis

1.4.1. Riiklikud tööturuteenused- ja toetused

Tööpuuduse vähendamisel on oluline roll aktiivsel tööturupoliitikal, mis aitab inimestel toime tulla kiirete muutustega tööturul, lühendada töötusperioodide kestust ning toetada liikumist ühelt töökohalt teisele (Vörk jt 2010).

Aktiivse tööturupoliitika eesmärgiks on soodustada isiku töölerakendumist, mille tarvis pakutakse erinevaid teenuseid, näiteks karjäärinõustamine, töövahendus, tööturukoolitus, avalik töö, subsideeritud töökohtade loomine, tööpraktika ja muu (Bassanini, Duval 2006: 75).

Eestis on tööturupoliitika elluvijaks Eesti Töötukassa, kes on avalik-õiguslik juriidiline isik ning vastavalt tööturuteenuste ja -toetuste seadusele (TTTS) korraldab tööturuteenuste osutamist ning tööturutoetuste maksmist (Tööturuteenuste... 2014).

Aktiivse tööturupoliitika põhimõtetest lähtuvalt pakutakse tööd otsivatele noortele mitmeid meetmeid tööturule sisenemise ja tööle rakendumise soodustamiseks, samas on probleemiks, et suur hulk ehk üle 60% töötutest noortest ei pöördu tööotsingualase abi saamiseks Eesti Töötukassasse, mis jättes noored kõrvale toetavatest meetmetest, suurendab nende edasise marginaliseerimise riski (Unt 2012).

Töötukassa toetab inimesi, kes on äsja töö kaotanud, kes alles astuvad tööellu või kes on tööturult erinevatel põhjustel kaua eemal olnud, samuti neid, kel on töö olemas, kuid kes soovivad või on sunnitud töökohta vahetama. Töötukassas on igal tööotsijal personaalne nõustaja, kes abistab teda töö leidmisel lähtuvalt tööturu olukorrast ja tööotsija individuaalsetest vajadustest. Individuaalne ja paindlik lähenemine igale tööotsijale suurendab just konkreetse inimese tööleidmise võimalusi. Töötukassa makstavad töötushüvitised võimaldavad pühenduda uue töö leidmisele, kuid ei luba tööotsijal passiivseks muutuda – abi osutamine on seotud kohustusega aktiivselt tööd otsida ja tööturuteenustes osaleda. (Eesti Töötukassa arengukava)

Kuna töötukassa poolt pakutavad teenused ei ole piiritletud erinevate sihtgruppide lõikes, on antud töö piiratud mahtu arvestades võetud vaatluse alla vaid osa töötukassa

poolt pakutavatest teenustest, mis võiksid olla noorte tööturule sisenemise seisukohalt olulisemad.

Kõigil töötukassas arvelolevatel isikutel on õigus saada teavet tööturu olukorrast ning tööturuteenustest ja -toetustest. Üheks kõige olulisemaks teenuseks on töövahendus, mis on ühelt poolt töötule ja tööotsijale sobiva töö ning teiselt poolt tööandjale sobiva töötaja leidmine. Töötuna registreeritud tööotsijatele kohaldatakse töövahendusel sobiva töö mõistet. Sobivaks tööks töötule esimese 20 nädala vältel töötuna arvelevõtmisest arvates loetakse tööd, mis ei ole talle tervislikel põhjustel vastunäidustatud, mille puhul sõiduks elukohast töökohta ja tagasi ühissõidukiga ei kulu rohkem kui kaks tundi päevas ega rohkem kui 15% kuupalgast ning mis vastab töötule haridusele, erialale ja varasemale töökogemusele. Kui töötuna arvele võtmisest on möödunud rohkem kui 20 nädalat, loetakse sobivaks ka tööd, mis ei ole tervislikel põhjustel vastunäidustatud, mis võib olla tähtajaline ning mis ei pea vastama töötule haridusele, erialale ega varasemale töökogemusele. (Tööturuteenuste... 2014)

Koos töövahendusega pakub töötukassa ka proovitöö tegemise võimalust. Proovitöö on osa vabale töökohale kandideerimise ja sobiva töötaja leidmise protsessist eesmärgiga hinnata vahendatava töökoha tingimusi ja sobivust töötule. Proovitööl täidab töötule selle ametikoha tööülesandeid, millele ta kandideerib ning tutvub ettevõtte töötajate, töötingimuste ja -kultuuriga. Proovitöö korraldamise eelduseks on, et tööandjal on vaba töökoht, mis on edastatud vahendamiseks töötukassale. Proovitöö ajal säilib töötul õigus olla töötuna arvel ning saada töötuskindlustushüvitist või töötutoetust. Proovitöö võib kesta kuni üks päev. (Tööhõiveprogramm 2014–2015)

Noorte töötute puhul on tööle saamisel sageli takistuseks noorte madal haridustase või puuduvad erialased teadmised ja oskused. Üheks võimaluseks noori töötuid aidata on töötukassa poolt pakutavad tööalased koolitused, mille eesmärgiks on soodustada töölesaamist, õpetades või arendades selleks vajalikke tööalaseid teadmisi ja oskusi. (Eesti Töötukassa 2014)

Töötukassa analüüsiosakonna poolt 2011. aastal läbi viidud tööturukoolituse analüüsi tulemusel oli 2010. aastal tööturukoolituse lõpetanutel aasta pärast koolituse lõppemist ca 13% suurem töötamise tõenäosus võrreldes koolituses mitteosalenutega. Vaadeldes

tulemusi töötute haridustaseme lõikes, oli koolituse mõju hõivele ja sissetulekule 2010. aasta valimi põhjal kõrgem kuni põhiharidusega inimeste ja kõrgharidusega inimeste osas. Arvesse võttes kuni põhiharidusega inimeste madalamat hõive määra ja sissetulekut, on suuremat kasu koolitusest saanud kuni põhiharidusega inimesed. Eesti tulemused on sarnased teiste riikide tulemustele, mille andmetel on tööturukoolitustest olnud suurem kasu näiteks naistele, vanemaealistele, madalama haridustasemega inimestele ning lühema töötuseperioodiga inimestele. (Lauringson jt 2011)

Noorte töötute puhul on tööturule sisenemisel väga oluliseks probleemiks puuduv või lühiajaline eelnev töökogemus. Kuna tööandjad eelistavad sageli kogemustega ning oskustega töötajaid, vähendab see oluliselt noorte töö leidmise võimalusi ja kahandab nende konkurentsivõimet tööturul. Töötukassa poolt pakutava tööpraktika teenuse eesmärk on anda teenusel osalejale töö leidmiseks vajalik praktiline töökogemus ning täiendada töölesaamiseks vajalikke ametialaseid oskuseid ja teadmisi. Tööpraktika käigus on töötul võimalus kuni nelja kuu vältel omandada töökogemusi ning täiendada ametialaseid oskuseid ja teadmisi tööandja juures igapäevases töösituatsioonis tööandja juhendamisel. (Eesti Töötukassa 2014)

Eesti Töötukassa analüüsiosakonna andmetel osales 2013. aastal tööpraktikal 723 noort vanuses 16–24 aastat, mis moodustab 19,9% kõigist teenusele sisenemistest.

Töötukassa analüüsiosakonna poolt aastatel 2011 ja 2012 läbiviidud tööturukoolituse ja tööpraktika mõjuanalüüsi tulemused näitavad, et nii tööpraktika kui ka tööturukoolitus on olnud kulutõhusad meetmed. Tööpraktika mõju hindamiste tulemuste võrdlus töötutele pakutava tööturukoolituse mõjuanalüüsi tulemustega näitas, et tööpraktika positiivne mõju hõivele on olnud kõrgem kui klassiruumikoolituse mõju. (Villsaar jt 2012)

Üheks tööturuteenuseks, mis soodustab töötute tööle saamist ning toetab tööandjaid, on palgatoetuse teenus. Palgatoetus on tööandjale töötu töölerakendamiseks makstav toetus, mille eesmärk on toetada kaua tööta olnud või vanglast vabanenud inimeste töölesaamist. Palgatoetusega saab tööle võtta inimese, kes on olnud töötuna arvel järjest üle 12 kuu või 15 kuu jooksul olnud töötuna arvel vähemalt 12 kuud ja tema töötuna arvelolek on vahepeal lõpetatud tööle asumise, aja-, asendus- või reservteenistuses

viibimise tõttu (kehtib ka 16–24 aastaste registreeritud töötute puhul). 16–24 aastase töötu saab palgatoetusega tööle võtta, kui ta on olnud töötuna arvel järjest üle kuue kuu. Töötu, kes on töötuna arvelevõtmisele eelnenud 12 kuu jooksul vabanenud vanglast, saab palgatoetusega tööle võtta sõltumata tema töötuna arveloleku ajast. (Eesti Töötukassa 2014)

Eesti Töötukassa analüüsiosakonna andmetel sai 2013. aastal palgatoetuse abil tööle 446 noort vanuses 16–24 aastat, mis moodustab 15,4% kõigist teenusele sisenemistest.

Tööotsingute ajal on noortel võimalus tegeleda ka vabatahtliku tööga. Vabatahtlik töö soodustab tööle saamist ja aitab valmistada ette tööeluks, andes uusi kogemusi, teadmisi ja oskusi, aidates tekitada või säilitada tööharjumust. Vabatahtlikuna töötades saab töötu proovida erinevaid tegevusi, õppida tundma oma tugevaid külgi ja hinnata erinevat laadi tegevuste ja valdkondade sobivust. Samuti on vabatahtlikuna võimalik saada uusi kontakte, mis hõlbustavad töö leidmist. (Eesti Töötukassa 2014)

Lisaks nõustamis- ja tööturuteenustele on Eesti Töötukassa ülesandeks ka passiivsete tööturumeetmete pakkumine, milleks on rahaliste toetuste maksmine tööotsingute perioodil. Kõige suuremat kaitset sissetuleku kadumise korral pakub töötuskindlustushüvitis – esimesel 100 päeval 50% senisest keskmisest töötasust ning seejärel 40%. Hüvitise saamiseks on nõutud varasem töötuskindlustusstaaz (töötuna arvelevõtmisele eelnenud 36 kuu jooksul vähemalt 12 kuud ametlikku töötamist) ning sunnitud töötus (st ei ole töökohalt lahkunud omal soovil või poolte kokkuleppel). Kuna paljudel noortel puudub nõutud varasem töökogemus või nende töösuhted on olnud lühiajalised ja sageli ka mitteametlikud, siis ei teki neil õigust töötuskindlustushüvitisele. Töötukassa analüüsiosakonna andmetel oli 2013. aastal alla 25 aastaste noorte osakaal uute töötuskindlustushüvitise saajate seas ainult 8%. (Eesti Töötukassa 2014)

Teiseks võimaluseks on töötukassa poolt makstav töötutoetus, mis põhineb fikseeritud summal (päevamäär 2014. aastal 3,62 eurot) ning mida makstakse kuni 270 päeva. Töötutoetuse saamiseks nõutakse töötuna arvelevõtmisele eelnenud 12 kuu jooksul vähemalt 180 päeva hõivatust tööga või tööga võrdsustatud tegevusega (sh õppimine, ajateenistuses viibimine või alla 8 aastase lapse kasvatamine). (Eesti Töötukassa 2014)

Eesti Töötukassa analüüsiosakonna andmetel oli 2013. aastal 16–24 aastaste noorte osakaal uutest töötutoetuse saajatest 24%.

1.4.2. Kutse- ja karjäärinõustamine

Tänapäeval vaadeldakse karjääri kui teed, mis saab alguse juba lapseas ning millega tegelemine on pidev ja pikaajaline teekond. Karjäär hõlmab nii elukutse valikut, koolitust, astumist tööellu, eneseteostust kui ka pensionile jäämist.

Karjääriteenuse all mõistetakse üldjuhul teenust, mida inimene saab oma karjääri planeerimisel kasutada. Karjääriteenused hõlmavad karjääriõpet, -infot ja -nõustamist. Karjääriteenust pakuvad erinevad teavitamis- ja nõustamiskeskused, kõikide haridustasemete õppeasutused, Eesti Töötukassa piirkondlikud osakonnad, tööandjad nii riigi- kui ka erasektoris ning erinevad organisatsioonid läbi ühiskondliku tegevuse. Karjääriõpetuse raames käsitletakse teemasid, mis kujundavad inimeste valmisolekut tööjõuturul parema rakendatavuse saavutamiseks, iseseisva otsustamisvõime arendamiseks, erinevate rollide täitmiseks ja elukestvaks õppeks. Karjääriõpetus võimaldab ühiskonna inimressurssi tööturul paremini rakendada, viies inimeste oskused ja huvid kokku töö- ja õppimisvõimalustega (valikaine „Karjääriõpetus“). Karjääriinfo vahendamise teenuse eesmärk on luua eeldused info kättesaadavuse parendamiseks ja aidata seeläbi kaasa ühiskonna liikmete informeerituse tõusule. Karjäärinõustamine loob eeldused, et inimene suudab paremini analüüsida iseennast ja oma võimalusi ning planeerida ja ellu viia isiklikku karjääriplaani, tuginedes elukestva õppe põhimõtetele. (Karjääriteenuste süsteemi uuring 2011)

Viimasel aastakümnel on nii Euroopa kui riiklikul tasandil hakatud karjääriteenustele üha enam tähelepanu pöörama. Karjääriteenuseid käsitletakse elukestva õppe olulise osana, mis aitavad saavutada nii sotsiaalseid kui ka majanduslikke eesmärke, eelkõige eesmärki parandada hariduse ja tööturu tulemuslikkust ja tõhusust, andes oma panuse koolist väljalangemise vähendamisse, oskustööjõu ja turu vajaduste vastuolude vältimisse ja tootlikkuse suurendamisse. (ELGPN 2010)

Kuna inimesed peavad oma elu jooksul toime tulema aina sagedasemate muutustega haridus- ja tööelus, on tulemuslikud karjääriteenused täna vajalikumad kui kunagi varem. Kodanikele peab olema tagatud võimalus juba noorukieast alates omandada

edasiseks õppimiseks ja tööturul osalemiseks vajalik kompetents ning võimalus oskusi ja pädevusi elu jooksul edasi arendada. Säilitamaks ja tõstmaks inimeste konkurentsivõimet tööturul, on oluline elanikkonna valmisolek kohaneda muutustega ühiskonnas. Selle eelduseks on oskused, mis aitavad inimestel koguda, analüüsida, sünteesida ja organiseerida enesekohast ning haridus- ja kutsealast infot, langetada läbimõeldud otsuseid ja liikuda sujuvalt haridussüsteemi ning tööturu vahel. Oluline osa on seejuures karjääriteenustel (karjääriõpe, karjääriinfo loomine ja levitamine, karjäärinõustamine), mis aitavad kaasa inimeste isiklikule arengule ja rakendumisele tööturul. Hästitoimiv karjääriteenuste süsteem on üks olulisemaid tegureid, mis võimaldab elukestva õppe muuta kõigi jaoks reaalsuseks. Tänu sellele on võimalik ühiskonna inimressurssi tööturul parimal viisil rakendada, viies inimeste oskused ja huvid kokku töö- ja õppimisvõimalustega. Tööturupoliitika elluviimisel ja sotsiaalse heaolu edendamisel on karjääriteenustel väga oluline roll. (Karjääriteenuste süsteemi uuring 2011)

Selleks, et laps oskaks teha oma elu puudutavates küsimustes teadlikke valikuid, näiteks valides kooli või otsustades tulevase elukutse üle, on tal vaja infot, samuti oskust infot leida ja analüüsida. Sellist infot nimetatakse noorteinfoks ja see hõlmab järgmisi teemasid: noorsootöö võimalused, töö ja karjäär, haridus, vaba aeg, ühiskond ja kodanik, osalus ja kaasamine, huviharidus ja huvitegevus, tervis ja suhted, rahvusvaheline info. Noorteinfoteenus ehk noorte teavitamine ja nõustamine on lastele kättesaadav teavitamis- ja nõustamiskeskuste, noorteinfopunktide, infoürituste ja infoportaalide kaudu. 2012. aastal tegutses üle Eesti 19 riigi toetusega maakondlikku noorte teavitamis- ja nõustamiskeskust. Peale noorte nõustamise osalevad noortekeskuste infospetsialistid ka infoüritustel, noorteprojektides ning korraldavad info- ja nõustamisloenguid noortekeskustes, koolides ja teistes noortega seotud asutustes. (Ilves 2013)

Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskuse (RAKE) poolt 2011. aastal läbi viidud karjääriteenuste süsteemi uuringus on ühe probleemina märgitud, et läbi Eesti Töötukassa on Sotsiaalministeeriumi (kui tööturupoliitika kujundaja) põhiliseks sihtrühmaks karjääriteenuste osas töötud ning tööotsijad. Probleemina tõstatati töötavate inimeste karjäärinõustamise puudulikkuse probleem. Küsimuskohaks on hetkel, kelle

kaudu peaksid saada abi (karjäärinõustamisteenuse näol) hetkel hõives olevad inimesed, kellele praegusel kohal töötamine mingil põhjusel ei sobi (tervis, teadmised, huvi vmt). Hetkel on töötavatel inimestel võimalik saada teavet ja nõuandeid selle kohta, millist täiendõpet ja -koolitust valida, et olla tööturul konkurentsivõimeline eelkõige erasektori ettevõtete käest ning see teenus on tasuline. Kuigi Eesti Töötukassa karjääriinfotoad, mis pakuvad infot tööotsimise kohta ning nõu ja tuge tööalaste valikute tegemisel, on avatud kõigile soovijatele, ei ole ühelt poolt see info elanikkonna seas eriti levinud ning teisalt on töötukassa spetsialistide võimalus nõu anda väga piiratud (ajaressursi puudus). Suurimate probleemkohtadena on välja toodud programmipõhine ja eklektiline rahastus, karjääriteenuste osutajate nappus ja sellest tulenev suur töökoormus, töötavatele inimestele suunatud karjäärinõustamise puudumine ning teenuse halb kättesaadavus ja koordineeritus maapiirkondades. (Karjääriteenuste süsteemi uuring 2011)

Elanikkonna üldine teadlikkus erinevatest karjääriteenuste osutajatest ja karjääriinfo allikatest on võrdlemisi madal. Neid infoallikaid ja karjääriteenuse pakkujaid, keda teatakse, ei osata sageli seostada karjäärialase valiku tegemise vajadusel karjääriteenuste osutajatena, vaid pööratakse pigem sõprade, tuttavate ja pereliikmete poole. Õpilaste teadlikkuses karjääriteenuseid pakkuvatest allikatest mängivad olulist rolli nende vanemad ja kool. Lapsevanemate teadlikkus õpilastele suunatud karjääriinfo ja -nõustamise pakujatest on täna madal. Seetõttu on oluline suurendada lapsevanemate karjääriplaneerimisalast teadlikkust, et paraneks oskus last valikute tegemisel suunata ja toetada.

40% töötavatest elanikest ei ole rahul oma praeguse töökohaga ning vajaksid nõustamist oma võimete ja vajaduste ning tööturu võimaluste ja nõuete kohta. Töötute nõustamisega tegeleb Eesti Töötukassa, kuid muid karjääriteenuseid pakuvad täiskasvanutele eraettevõtted tasuliste teenustena.

Karjääriteenuseid pakutakse Eestis nii haridus- kui tööturusektori poolt. Noortele vanuses 7–26 eluaastat pakuvad karjääriinfot ja -nõustamist piirkondlikud Rajaleidja tähistusega noorte teavitamis- ja nõustamiskeskused üle Eesti. Karjääriteenused on kättesaadavad ka üldhariduskoolides ning mitmetes kutseõppeasutustes. Kõrgkoolide karjääriteenistused teenindavad ülikooli sisseastujaid, tudengeid ja vilistlasi. Peamised

teenused on karjäärinõustamine, tööotsimise juhendamine, töö- ja praktikakohtade vahendamine. Karjäärialast nõu ja abi nii eraisikutele kui firmadele pakuvad ka mitmed personaliotsingu- ja konsultatsioonifirmad. Karjääriteenuste arendamise eesmärgil on sõlmitud koostöölepe Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Sotsiaalministeeriumi vahel, milles SA Innove karjääri- ja nõustamisteenuste arenduskeskusele on antud koordineeriv roll kogu valdkonna teenuste arendamisel. (Rajaleidja 2013)

Eesti Töötukassa osakondades töötavad karjääriinfo spetsialistid ja karjäärinõustajad. Karjääriinfo spetsialistid töötavad karjääriinfotubades, kuhu võib siseneda iga soovija ning seal juhendatakse neid töö otsimisel, aidatakse koostada kandideerimisdokumente ja valmistuda töövestluseks. Karjäärinõustamisele on võimalik minna töötukassas registreeritud töötutel ja nendel, kes on kätte saanud koondamisteate. Karjäärinõustamine toimub individuaalselt või grupis. Grupinõustamises osaleb tavaliselt 8–16 inimest. Grupis suheldes õpitakse teiste kogemustest ja jagatakse enda omi, arendatakse koostöö- ja eneseväljendusoskusi ning saadakse tuge grupikaaslastelt. Karjäärinõustamisel antakse ülevaade tööturul toimuvast, õppimisvõimalustest, elukutsetele esitatavatest nõuetest ja tööotsimisallikatest, täpsustatakse töö- ja õppesoove, hinnatakse olemasolevaid ja edasiarendamist vajavaid teadmisi ja oskusi, arutatakse kutse-, õppe- ja töövalikute tegemist, kavandatakse edaspidiseid tegevusi ja võimalusi töö leidmiseks, hinnatakse oma kutsesobivust ja isiksuse omadusi testimise abil. Testimine aitab selgusele jõuda enda tugevamates külgedes, kuid on siiski vaid toetav tegevus, mille vajaduse üle otsustatakse karjäärinõustamisel. (Eesti Töötukassa 2014)

Karjääriteenused võimaldavad noortel teha teadlikke karjäärivalikuid ja suurendavad nende valmisolekut pikaajaliseks aktiivseks tööturul osalemiseks. Oluline on tagada noorte ligipääs aja- ning asjakohasele haridus- ja tööturuinfole ning toetada noori oma oskuste arendamist võimaldavate otsuste tegemisel.

2. UURIMUS: NOORTE HARIDUS- JA TÖÖTURUSÜSTEEMIST EEMALEJÄÄMISE PÕHJUSED NING SELLEGA KAASNEVAD SOTSIAALSED RISKID VILJANDIMAA NÄITEL

Käesolevas peatükis antakse ülevaade uurimiseesmärgist, püstitatud uurimisküsimustest ja uurimismeetodist, tutvustatakse valimit ja kirjeldatakse uurimisprotsessi läbiviimist ning analüüsitakse andmeid ja antakse ülevaade saadud tulemustest. Uurimistulemuste põhjal teeb töö autor omapoolsed ettepanekud, et leida lahendused noorte ees seisvatele tööturuprobleemidele.

2.1. Uurimisprobleemi seade, uurimiseesmärk ja –küsimused

Noorena töötuks jäämine võib mõjutada väga oluliselt inimese tulevikuväljavaateid ning töötuks jäämise risk võib suureneda ka tema edasises elus. Pikaajalise töötuse tulemusel võivad noored loobuda tööotsimisest ning lõplikult tööturult lahkuda, mille tagajärjeks võib lisaks väärtusetuse tundele ja madalale enesehinnangule olla ka noore vaesusesse langemine, oskuste ja teadmiste vananemine ning ühiskonnas sotsiaalselt tõrjutuks muutumine. Praegu noorte ees seisvate tööturuprobleemide lahendamine on selliste pikaajaliste negatiivsete mõjude vältimiseks ning ennetamiseks äärmiselt oluline.

Kuna noorte sotsiaalse kaasamise teema on jätkuvalt aktuaalne nii Eestis kui ka kogu Euroopa Liidus, siis on uurimustöö eesmärk välja selgitada noorte haridus- ja tööturusesteemist eemalejäämise põhjused ning sellega kaasnevad sotsiaalsed riskid Viljandimaa 16–24 aastaste töötute noorte seas.

Uurimiseesmärgist lähtudes tõstatatakse töös järgmised uurimisküsimused:

- Millised on takistused noorte tööturule sisenemisel ja seal püsimisel?
- Kas ja millistel tingimustel on noored valmis oma haridusteed jätkama ning millised on peamised takistused katkenud õpingute jätkamiseks?
- Millised sotsiaalsed riskid kaasnevad noorte eemalejäämisega tööturult?

- Milline on tööturul ja hariduses mitteaktiivsete noorte majanduslik olukord ja toimetulek?

Kokkuvõtvalt annab uurimus ülevaate tööturul mitteaktiivsete noorte haridus- ja tööturusteesmist eemalejäämise peamistest põhjustest ning sellega kaasneda võivatest sotsiaalsetest riskidest Viljandimaa näitel.

2.2. Uurimismeetod, valim ja uurimuse läbiviimine

Käesolev uurimus on läbi viidud kvantitatiivsel meetodil. Lisaks statistiliste seoste esitamisvõimalustele võimaldab kvantitatiivne meetod anonüümset vastamist. Empiiriliste andmete kogumiseks on kasutatud meetodina küsitlust, mille aluseks on poolstruktureeritud küsimustik valikvastustega (Lisa 1).

Töö autor otsustas ankeetküsitluse kasuks järgmistel põhjustel:

- on olemas võimalus võrrelda andmeid nii uurimuse-siseselt kui teiste analoogsete uurimisandmetega;
- ankeetküsitlus minimeerib vastajate võimaliku kõrvalekaldumise tähendustest arusaamisel ja isikliku arvamuse mõjutustel;
- kõigilt küsitletavatelt küsitakse üht ja sama;
- ajakulu ja muid ressursse saab ette planeerida.

Küsimustiku koostamisel on lähtutud uurimuse probleemist, eesmärgist, teoreetilistest seisukohtadest ning küsitlusele püstitatud ülesannetest. Küsimustik koosneb 32 erinevast küsimusest. Vastamise lihtsustamiseks kasutati valikvastustega küsimusi ja hinnangute saamiseks viiepallist Likerti tüüpi skaalat. Andmete kogumine toimus ajavahemikul 3.–28. märts 2014. Küsimustiku levitamisel kasutati töötukassa konsultantide abi, kes palusid vastuvõtule pöördunud Viljandimaa 16–24 aastastel töötutel noortel kohapeal täita küsimustik. Kokku laekus vastuseid 69 noorelt. Arvestades asjaolu, et küsitlusankeedi levitamiseks sihtrühmale kasutati Eesti Töötukassa Viljandimaa osakonna töövahenduskonsultantide ja juhtumikorraldajate abi, kes lisaks oma igapäevasele tööle töötute nõustamisega tegelesid ka noortele ankeetide jagamisega, siis võib laekunud ankeetide arvu pidada siiski väga heaks tulemuseks. Eesti Töötukassa infosüsteemi EMPIS andmetel oli 2014. aasta märtsikuus

Viljandimaal registreeritud 140 töötut noort vanuses 16–24 aastat. Küsimustikule vastamine oli vabatahtlik ja anonüümne, vastaja sai panna täidetud ankeedi konsultandi juures olevasse kasti.

Andmete analüüs viidi läbi tabelitöötlusprogrammi *Microsoft Excel* abil. Ankeetvastused sisestati andmetöötuse käigus paberankeetidelt käsitsi.

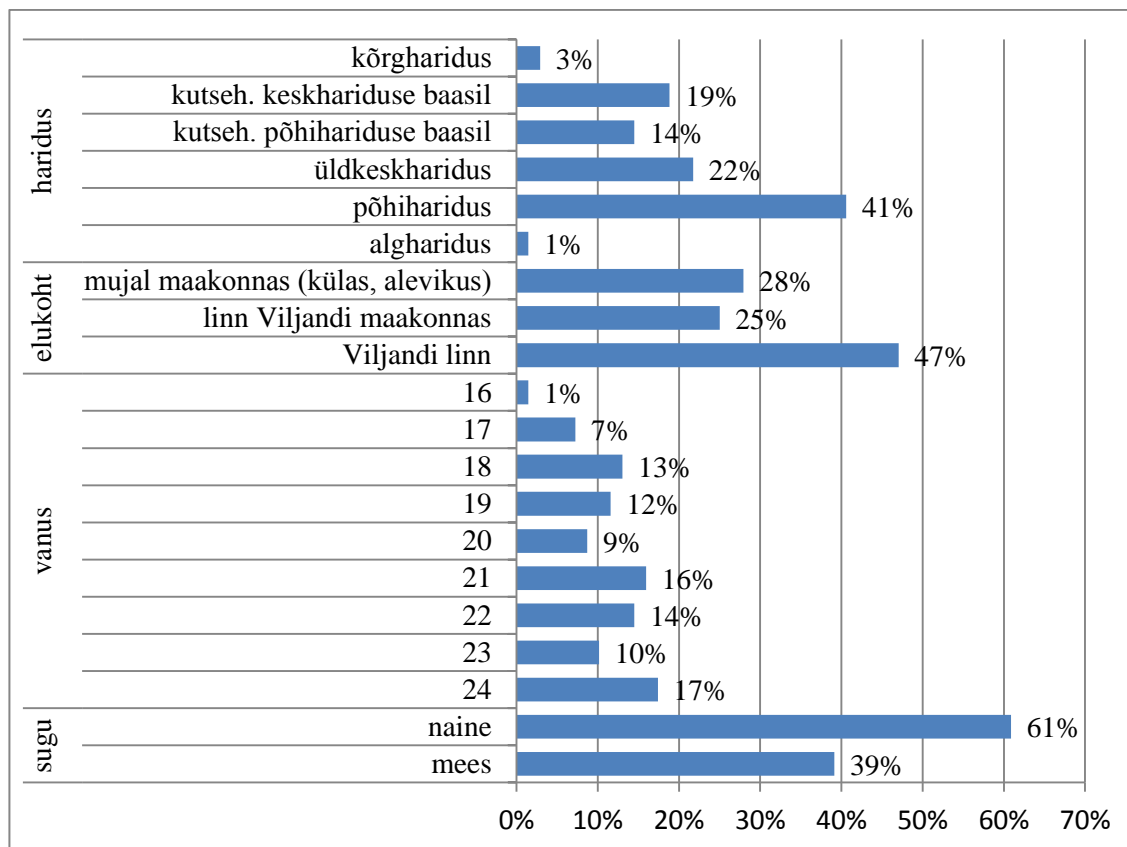
Noorte kutse- ja karjäärinõustamisest põhjalikuma ülevaate saamiseks on küsitletud kahte karjäärinõustajat ja ühte karjäärikoordinaatorit. Selleks viidi ajavahemikul 10.–31. märts 2014 läbi elektrooniline ankeetintervjuu, mille käigus saadeti seitsmest avatud küsimusest koosnev küsimustik (Lisa 2) Eesti Töötukassa Viljandimaa osakonna karjäärinõustajale, Viljandimaa Rajaleidja keskuse karjäärinõustajale ja Viljandi Gümnaasiumi õppenõustaja-karjäärikoordinaatorile. Küsimustikule vastasid kõik kolm küsitletut. Küsimustikule vastajad on valitud põhimõttega, et oma seisukohti ja arvamust saaksid avaldada nii õppivate, töötavate kui ka tööd otsivate noorte karjääriplaneerimisega tegelevad nõustajad. Küsitluse käigus karjäärinõustajatelt ja karjäärikoordinaatorilt saadud andmed on töö autori poolt kodeeritud. Kõik vastajad tähistatakse individuaalse koodiga vastavalt K1, K2 ja K3. Töös kasutatavad tsitaadid on kursiivkirjas ja tähesuurusega 12. Kui tsitaadis on välja jäetud lauseid, et mõtet paremini esile tuua, siis on see koht töös tähistatud märgiga /.../.

Küsitluses osalejate hinnang on alati subjektiivne arvamus ning on seega antud töö tulemuste objektiivsuse hindamisel üheks oluliseks faktoriks, millega töö autor arvestas ka järelduste tegemisel.

2.3. Uurimisandmete analüüs ja tulemused

2.3.1. Valimi taustainformatsioon

Uuringus osales kokku 69 töötuna arvelolevat Viljandimaa noort, kellest 42 olid naissoost ja 27 meessoost. Küsitluse sihtgrupi moodustasid tööturu riskirühma kuuluvad noored vanuses 16–24 aastat. Vastanute sotsiaaldemograafilised andmed on välja toodud joonisel 1.

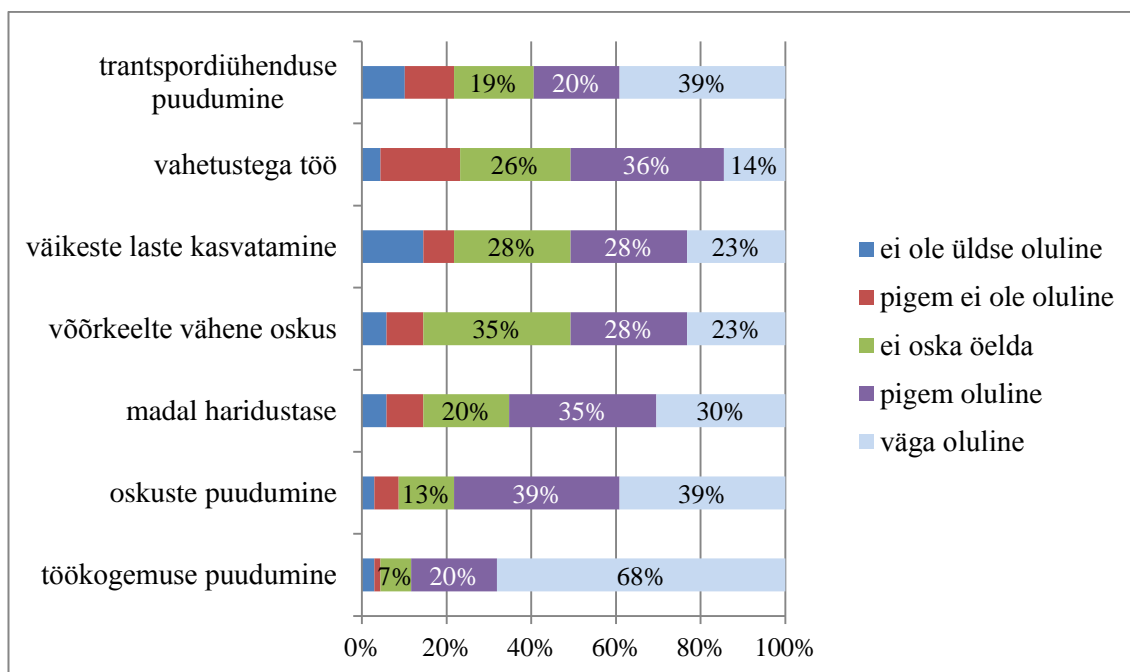

Joonis 1. Respondentide jagunemine soo, vanuse, elukoha ja hariduse lõikes (autori koostatud).

Kõrgeim vastamismäär 41% oli põhiharidusega noorte hulgas, neile järgnesid üldkeskharidusega noored 22% ja kutseharidusega keskhariduse baasil noored 19%. Uuringus osalenud noortest 47% elab Viljandi linnas, maapiirkonnas (külas, alevikus) elab 28% vastanutest ja mujal Viljandi maakonna väikelinnades 25%.

2.3.2. Noorte tööturule siirdumisega seotud peamised takistused

Käesolevas peatükis tuuakse välja peamised töö leidmisega seotud takistused uuringus osalenud noorte hinnangul. Kõige olulisemaks töö leidmisega seotud takistuseks pidasid noored töökogemuse ja oskuste puudumist ning madalat haridustaset (vt joonis 2). Samale järeldusele on jõudnud ka Lünekind (2013) ja Kuslap (2012) oma varasemates uurimustes. Madala haridustasemega ning puuduva erialase kvalifikatsioonita on tööd väga raske leida, teiseks probleemiks on töökogemuse puudumine, mida tööandjad tööle kandideerijalt ootavad.

Joonis 2. Töö leidmisega seotud takistused (autori koostatud).

Töö teoreetilises osas toodi välja, et puudulik haridustase võib osutada tööandjale noore kohta negatiivseks signaaliks ja tekitada usaldamatust noore tööotsija suhtes. Tihti puudub noortel ka varasem töökogemus, mis võimendab eelnevat veelgi. (Kasearu, Trumm 2013)

Uuringus osalenud noortest 88% hindas töökogemuse puudumist kõige olulisemaks takistuseks töö leidmisel. Viiepallisel hinnanguskaalal saadi keskmiseks hinnanguks 4,5 palli. Kõige kõrgem hinnang töökogemuse puudumise kohta oli kõrgharidusega noortel (keskmine 5 palli). Noortel tööotsijatel võib isegi olla eelnev töökogemus, kuid tavaliselt on need lühiajalised, kiiresti vaheldunud hooaja- ja lihttöö kogemused, mis võivad tekitada noortes endis pigem ebakindlust. Sagedased töökohavahetused seavad aga tööandja silmis kahtluse alla noorte lojaalsuse ja püsivuse.

Uuringus osalenud noortest 78% pidas töö leidmisega seotud takistuseks oskuste puudumist ning 65% vastanutest madalat haridustaset. Kõigi respondentide lõikes oli keskmine hinnang oskuste puudumisele viiepallisel hinnanguskaalal 4,1 palli ja madalale haridustasemele 3,8 palli.

Olulisteks töö leidmisega seotud takistusteks pidasid uuringus osalenud noored transpordiühenduse puudumist ning vahetustega tööd. Viljandimaal on väga palju tootmisettevõtteid (metalli-, puidu- ja tekstiilitööstused), kus töö toimub kahes või kolmes vahetuses. Vastajatest 59% pidas transpordiühenduse puudumist üheks oluliseks takistuseks töö leidmisel. Maapiirkonnas elavatest noortest 68% ning maakonna väikelinnades elavatest noortest 59% pidas transpordiühenduse puudumist väga oluliseks takistuseks. Kõigi respondentide lõikes oli keskmine hinnang transpordiühenduse puudumisele viiepallisel hinnanguskaalal 3,7 palli.

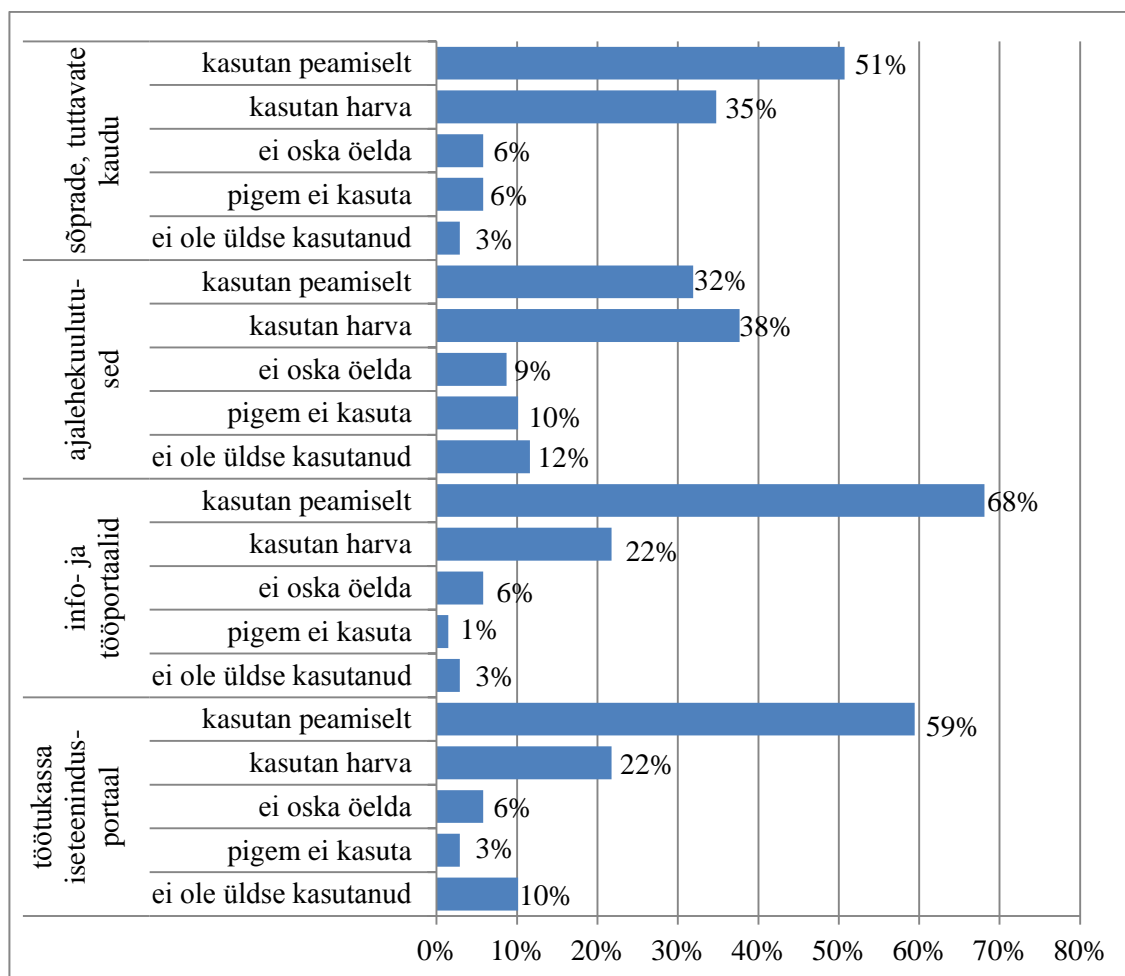
Väikeste laste kasvatamist pidas töö leidmisega seotud takistuseks 51% kõigist vastajatest, kusjuures enamuse moodustasid mehed (62%). Naiste arvates ei ole väikeste laste kasvatamine väga oluliseks töö leidmisega seotud takistuseks, vaid 33% vastanutest pidas seda takistuseks.

Võõrkeelte vähest oskust pidas takistuseks 51% vastanutest. Kõigi respondentide lõikes oli keskmine hinnang võõrkeelte vähesele oskusele viiepallisel hinnanguskaalal 3,5 palli. Kõrgeima keskmise hinnangu (5 palli) andsid kõrgharidusega noored.

Uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et enamuse küsitluses osalenud noortest on teadlikud erinevatest infoallikatest ning oskavad neid kasutada tööotsingutel. Kõige peamise infoallikana kasutavad küsitluses osalenud noored töö leidmiseks tuntumaid info- ja tööportaale nagu CV Keskus, Soov, CV Online. Nimetatud tööportaale kasutab 68% vastanutest. Töötukassa iseteenindusportali kasutab 59% kõigist vastanutest. Sõprade ja tuttavate kaudu on saanud informatsiooni vabadest töökohatadest 51% küsitluses osalenud noortest.

Väga paljud kasutavad tööotsingutel oma sõprade ja tuttavate abi, mis on üsna levinud ja efektiivne meetod omale sobiva töökoha leidmiseks. Positiivne on see, et enamuse töötuna arvelolevatest noortest on teadlikud erinevatest võimalustest läbi töötukassa iseteenindusportali töö leidmiseks ja sobivale töökohale kandideerimiseks.

Joonisel 3 on välja toodud töö leidmiseks kasutatavad peamised infoallikad.

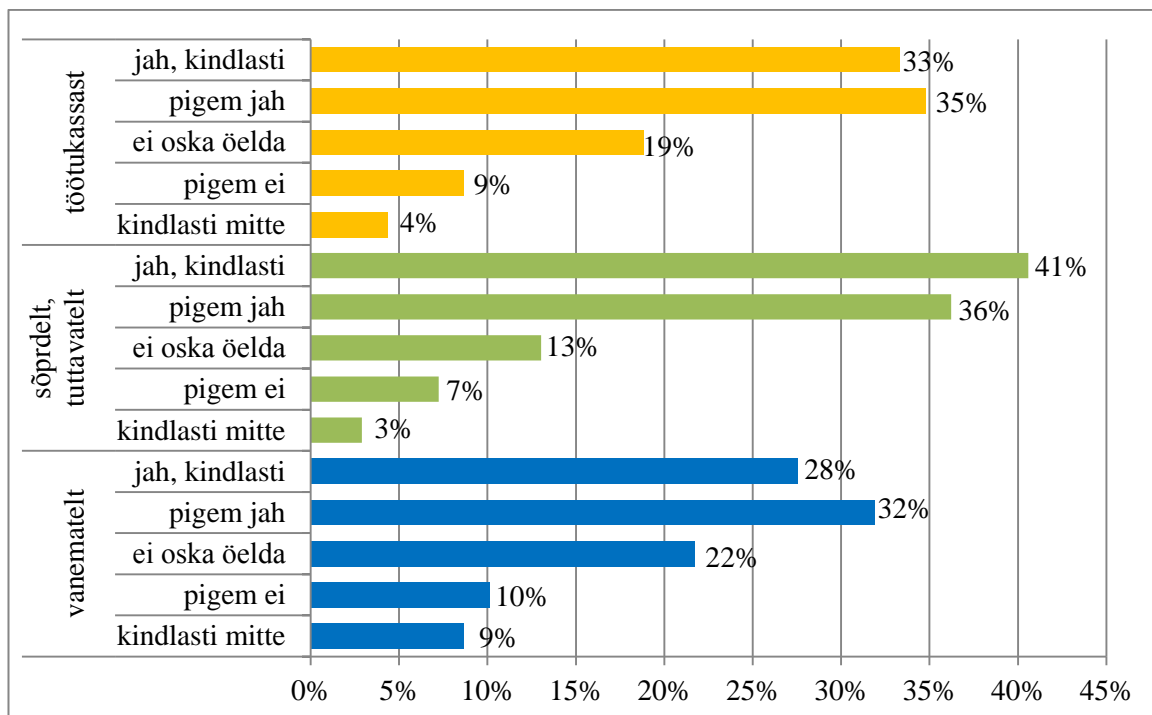

Joonis 3. Töö leidmiseks kasutatavad peamised infoallikad (autori koostatud).

Küsimusele, kas olete kursis praeguse olukorraga tööturul (millist tööjõudu kõige enam vajatakse, kus kõige tõenäolisem tööd saada jne), vastas jaatavalt 36% vastanutest, 54% vastanutest oli mõningal määral kursis ja 10% vastanutest ei olnud kursis praeguse tööturu olukorraga.

Kõige enam on tööotsingute ajal abi saanud sõpradelt ja tuttavatelt (77%). Töötukassast on abi saanud 68% vastanutest ja vanematelt 60%.

Joonisel 4 on välja toodud, kellelt on kõige enam abi saanud tööotsingute ajal.

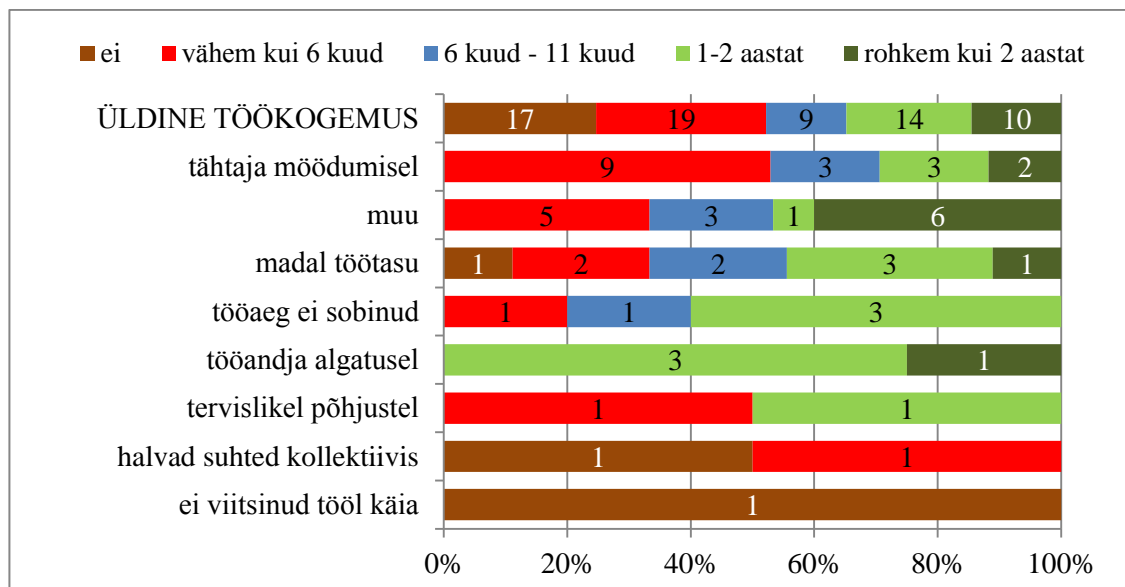

Joonis 4. Kõige enam abi saadud tööotsingute ajal (autori koostatud).

Uuringus osalenud noortest 75% omab eelnevat töökogemust, 25% küsitletutest puudub eelnev töökogemus. Erinevus on siin meeste ja naiste osas – eelnev töökogemus puudub 37% meestel ja naistel on vastav näitaja 17%.

Töö teoreetilises osas toodi välja, et suur hulk kuni 24 aastaste noorte vanuserühma kuuluvaid töötajaid töötab pigem ajutiste kui alaliste töölepingute alusel (Eurofond 2013a). Uuringust selgus, et eelnevat töökogemust omanud noorte viimase töösuhte lõppemise peamine põhjus oli tähtaja möödumine (31%). Noorte töösuhte lühiajalisus tähendab paraku tegelikult seda, et nende panus on toetuste, näiteks töötutoetuse, töötuskindlustushüvitise või haigusrahade saamiseks sageli ebapiisav. Samas võivad tähtajalised töölepingud olla edaspidi heaks võimaluseks alalise töö saamisele, eriti kui tegemist on praktika ajal töötamisega või katseajaga.

Joonisel 5 on esitatud andmed respondentide viimase töösuhte lõppemise põhjuste ja eelneva töökogemuse kohta.

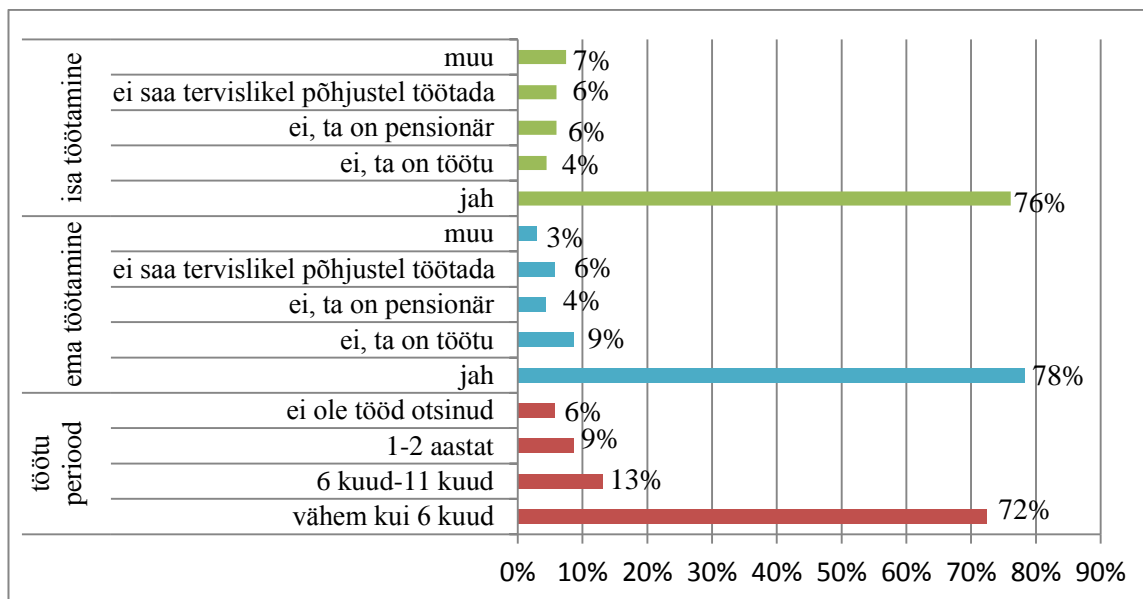

Joonis 5. Respondentide viimase töösuhte lõppemise põhjused ja eelnev töökogemus (autori koostatud).

Respondentidest 72% on töötuna arvel olnud vähem kui kuus kuud, 13% vastajatest 6–11 kuud ja 9% vastajatest 1–2 aastat. 6% vastanutest ei ole tööd otsinud.

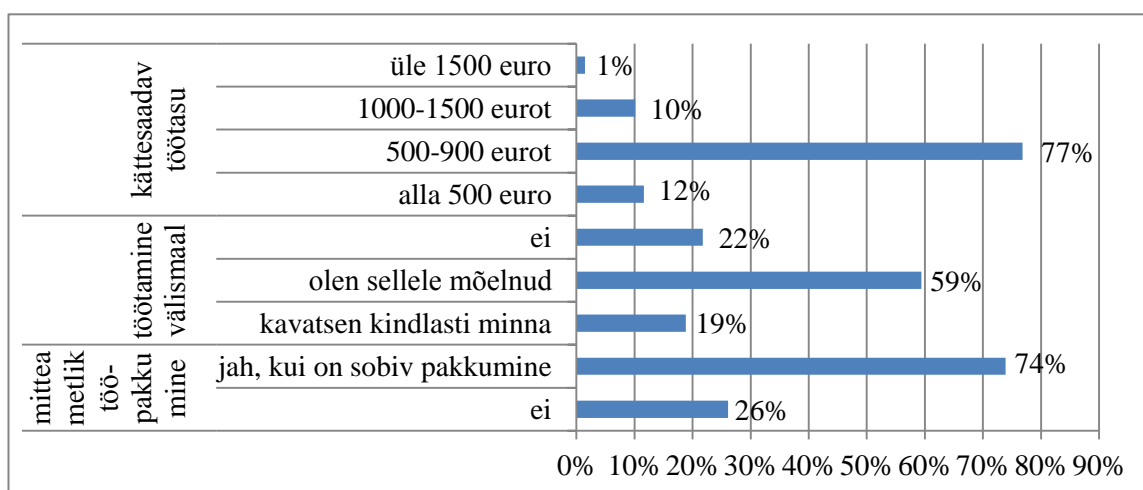
Uuringust selgus, et enamus respondentide vanematest käib tööl. Küsitluses osalenud noorte töötajate emadest on tööga hõivatud 78% ja isadest 76%. Kuna ka enamus vastajatest (72%) olid ise töötuna arvel olnud vähem kui kuus kuud, siis võib järeldada, et uuringus osalenud noorte ja nende vanemate seas ei esine põlvkondadevahelist töötust. Samuti võib öelda, et uuringus osalenud noortest enamus ei ole pikaajalised töötud, rohkem kui kuus kuud on tööd otsinud 13% küsitluses osalenud noortest ja rohkem kui aasta 9% vastanutest.

Joonisel 6 on esitatud andmed respondentide töötuna arveloleku perioodi ja vanemate töötamise kohta.

Joonis 6. Respondentide töötuna arveloleku periood ja vanemate töötamine (autori koostatud).

Küsitluses osalenud noorte arvates peaks olema kättesaadav töötasu, mis neid motiveeriks tööle minema, 500–900 eurot (vt joonis 7). Sellist töötasu soovib saada enamus vastanutest (77%). Alla 500 eurose palgaga oleks nõus tööle minema 12% vastanutest ja 1000–1500 eurost töötasu soovib saada 10% uuringus osalenud noortest. Eesti Statistikaameti andmetel oli keskmine brutokuupalk 2013. aasta IV kvartalis 986 eurot.

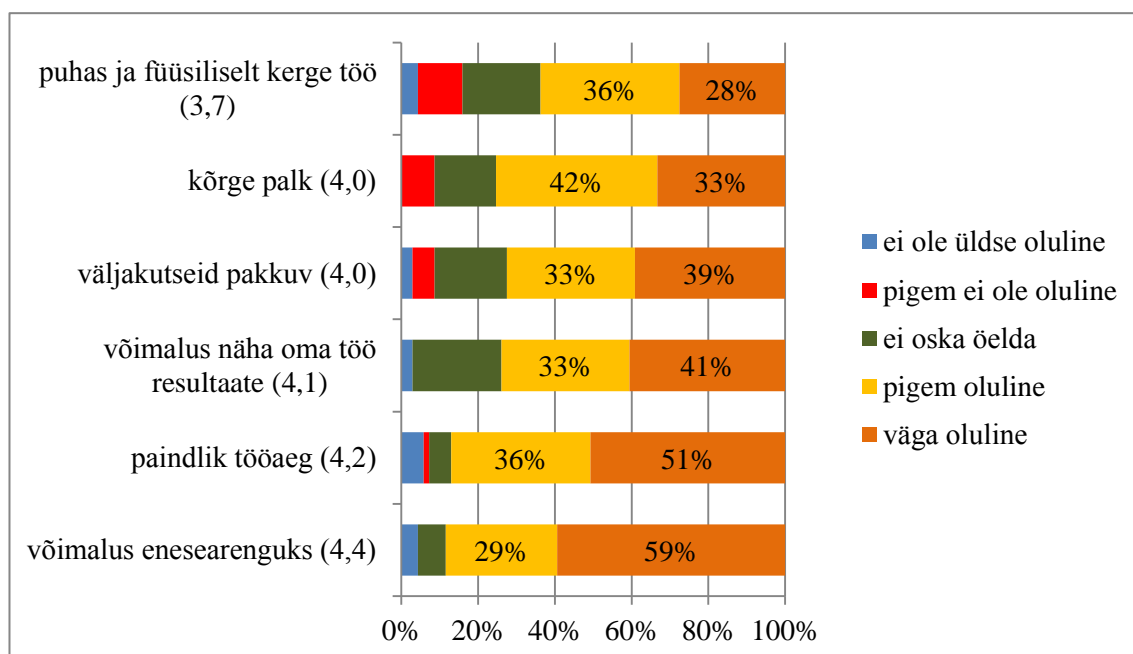

Joonis 7. Respondente tööle minema motiveeriv töötasu (kättesaadav), välismaale tööleminek ja mitteametliku tööpakkumise vastuvõtmine (autori koostatud).

Joonisel 7 on esitatud andmed respondentide välismaale töölemineku ja mitteametliku tööpakkumise vastuvõtmise kohta. Küsimusele, kas oleksite nõus vastu võtma ka mitteametliku tööpakkumise, vastas 74% noortest, et teeksid seda sobiva pakkumise korral. 26% vastajatest ei ole nõus tööle asuma mitteametlikult. Kuna Eestis toimivad toetussüsteemid finantseeritakse valdavas osas täna töötavate inimeste poolt makstavatest maksudest, siis võib antud tulemusi pidada üsna muret tekitavateks. Kahjuks noored ei oska või ei taha täna näha selles mingit probleemi, et mitteametliku töötamise korral puudub neil õigus ravikindlustusele ja pensioniõiguslikku tööstaaži ei ole hiljem kuidagi võimalik tõendada.

19% küsitluses osalenud noortest kavatseb kindlasti minna tööle välismaale, 59% vastanutest on sellele mõelnud ja 22% vastanutest ei kavatse kindlasti välismaale tööle minna.

Joonisel 8 on välja toodud respondentide hinnangud, mis on nende jaoks oluline tulevase töö juures. Sulgudes on märgitud kõigi vastajate keskmine hinnang viiepallisel hinnanguskaalal.

Joonis 8. Respondentide ootused tulevasele tööle (autori koostatud).

88% küsitluses osalenud noortest pidas tulevase töö juures oluliseks võimalust enesearenguks. Viiepallisel hinnanguskaalal saadi keskmiseks hinnanguks 4,4 palli, kõige kõrgema keskmise hinnangu andsid kõrgharidusega noored (5 palli). 87% vastanutest pidas oluliseks paindlikku tööaega ja keskmiseks hinnanguks viiepallisel skaalal saadi 4,2 palli, kõige kõrgema keskmise hinnangu andsid kutsehariduse põhihariduse baasil omandanud noored (4,5 palli). 75% noortest hindas oluliseks tulevase töö juures kõrget palka. Kõigi respondentide lõikes keskmine hinnang kõrge palga olulisusele oli viiepallisel hinnanguskaalal 4 palli, kõige kõrgema keskmise hinnangu andsid kutsehariduse keskhariduse baasil omandanud noored (4,5 palli). Võimalust näha oma töö resultaate hindas väga oluliseks 41% vastanutest ning 39% pidas tulevase töö juures väga oluliseks seda, et töö oleks väljakutseid pakkuv. Kõige kõrgema keskmise hinnangu andsid siin kõrgharidusega noored, vastavalt 5 palli ja 4,5 palli. Puhast ja füüsiliselt kerget tööd hindas oluliseks 64% küsitluses osalenud noortest. Kõigi respondentide lõikes oli keskmine hinnang viiepallisel skaalal 3,7 palli.

2.3.3. Õpingute katkestamine ning noorte valmisolek edasiõppimiseks

Tööandjate hinnangul peaks haridussüsteem lähtuma tööturul peamiste osalejate, nii tööandjate kui ka töövõtjate vajadustest. Tänapäeval peavad noored arvestama üle 40 aasta kestva tööeluga, mille jooksul ühed elukutsed kaovad ja asemele tulevad uued. Haridus peab andma inimesele sellise intellektuaalse kapitali, mis võimaldab tal liikuda ühest töövaldkonnast teise.

Uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et suuremal osal küsitluses osalenud noortel on võrreldes ema haridusliku tasemega madalam või samaväärne haridus. Samale järeldusele jõudis ka Ott (2011: 66) oma varasemas uurimuses. Respondentidest 67%, kelle emal on põhiharidus, on samaväärne haridustase ja 33% vastanutest on ema haridustasemega võrreldes kõrgem haridustase. Kui emal on omandatud keskharidus, on ema haridusest madalam haridus 67% ja samaväärne haridus 33% vastanutest. Noortel, kelle emal on kõrgharidus, on samaväärne haridustase ainult 8% respondentidest.

Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi poolt 2011. aasta sügisel läbiviidud uuringus „Alaharitud noor Eestis: probleemid, abivajadused ja tulevikuperspektiivid“ selgus, et vanemate haridus ja sotsiaalne positsioon mõjutab oluliselt noore haridusteed. Eestis on

18–30 aastastest noortest iga neljas põhiharidusega või veelgi madalama haridustasemega. Mitteõppivatel noortel on vanemad kõige madalama haridustasemega. Nende emadel–isadel on igal viiendal põhiharidus või madalam haridus ja vaid iga seitsmenda noore emal–isal on kõrgharidus. Mida kõrgem on lapsevanemate haridustase ja sotsiaalne positsioon seda tõenäolisem on, et laps ei katkesta õpinguid ja omandab vähemalt keskhariduse. (Rajaleidja 2014)

Uuringus osalenud noorte karjäärinõustamisega tegelevate spetsialistide hinnangul on õpingute katkestamise põhjused kooliastmeti erinevad. Ühe peamise põhjusena märgiti huvipuudust, kuna noored ei oska õpitavat siduda oma tööalaste valikute ja reaalsete vajadustega. Sellel eluetapil on olulisem sõpruskond, nende arvamused, hinnangud ja hoiakud. Vajadused selguvad tagantjärele ja alles tööle asudes saab selgeks, mida oleks tulnud õppida, millele rohkem tähelepanu pöörata. Väljakujunemata huvide korral on noorel raske pühenduda õpingutele, kui motivatsioonitase pole piisavalt kõrge oma plaanide realiseerimiseks.

K2: „Põhikooli katkestajad on enamasti kas sattunud halvale teele või on põhjusteks pereprobleemid. Lisaks võivad olla põhjuseks ka probleemid eakaaslastega – näiteks koolikiusamine, kambavaim jne. Arvan, et põhikooli katkestajate hulk ei ole väga suur, kuid see vajab kindlasti rohkem tähelepanu.“

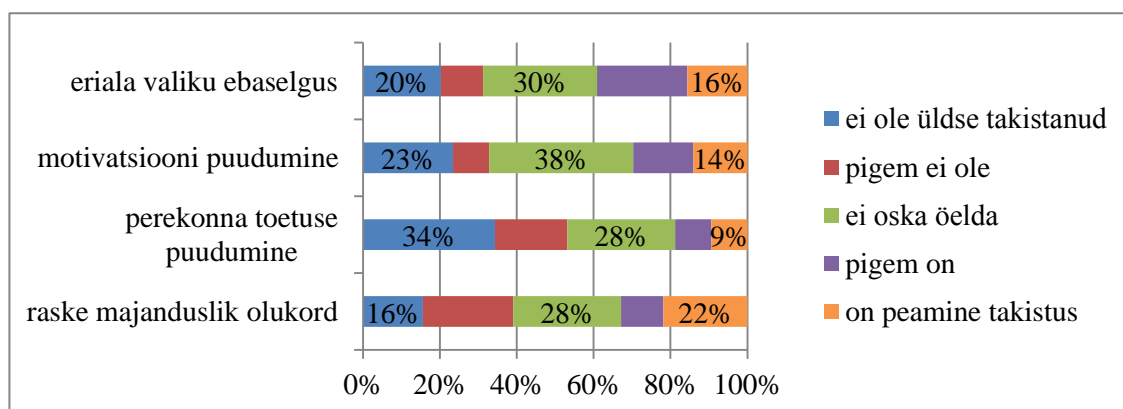
K1: „Gümnaasiumis on katkestamise põhjuseks sageli isikliku eesmärgi puudumine gümnaasiumiõpingutel (nt õpilane on valinud gümnaasiumi vanemate surve, sõprade mõjul; võimalik, et noor ise oleks soovinud kuhugi mujale õppima/tööle minna) ja sellest lähtuv motivatsiooni puudus.“

K2: „Kutsekoolides on suurimaks katkestamise põhjuseks vale eriala valik ja pigem kehtib see põhikooli baasil õppijate seas. Paljud valivad kutsekooli selleks, et kodust eemale saada ning tihtipeale valivad erialaks sama, mis sõber. Samuti on kutsekool valikus siis, kui gümnaasiumisse sisse ei saada. Põhikooli baasil õppijad ei tee teadlikke valikuid ning seetõttu leiavad kiiresti, et valitud eriala ei sobi neile ja halvimal juhul jätavad õpingud pooleli.“

Karjäärispetsialistide hinnangul on õpingute katkestamisel oluliseks teguriks ka õpioskuste puudumine (funktsionaalne lugemine, tegevuse planeerimine, ajaplaneerimine jm), mis saab suureks probleemiks hetkel, kui õpitava maht hüppeliselt suureneb. Õpioskuseid ei ole põhikoolis piisavalt arendatud, samuti on takistuseks puudulikud varasemad teadmised mõnes õppeaines, mille põhjuseks võivad omakorda olla õpioskuste madal tase, hariduslik erivajadus, konflikt mõne õpetajaga, kodused probleemid jne. Puudulikud teadmised võivad tekkida ka suurest puudumiste hulgast. Põhjuseta puudumised saavad aga alguse tavaliselt laiskusest, motivatsioonipuudusest ja oma vastutuse mittemõistmisest. Vahel on puudumiste suur hulk seotud noore inimese nõrga tervisega, mõne kroonilise haigusega või psühhiaatrilise haigusega (depressioon, ärevushäire).

Õpingute katkestamise põhjuseid on käsitlenud oma varasemas uuringus Ott (2011), kus uuringu tulemuste põhjal selgus, et 28,7 % õpilastest katkestasid õpingud, kuna neil avanes võimalus teenida raha ning 16,8%, kuna neil puudus materiaalne kindlustatus. See tähendab, et praktiliselt pooled (45,5%) noored katkestasid oma õpingud pere majanduslikust olukorrast lähtuvalt. Kooliga seotud põhjustel (s.h huvi puudumine õpingute vastu) lahkus koolist 29,4% noortest.

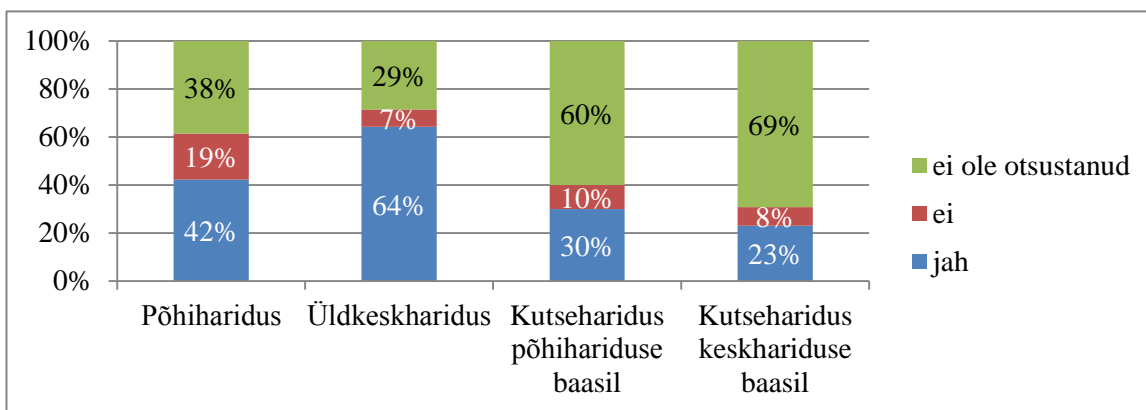
Käesolevast uuringust selgus, et õpingud katkestanud noored peavad kõige suuremaks takistuseks õpingute jätkamisel rasket majanduslikku olukorda. Joonisel 9 on välja toodud uuringus osalenud noorte õpingute jätkamist takistavad asjaolud.

Joonis 9. Õpingute jätkamist takistavad asjaolud (autori koostatud).

Küsitlusele vastanutest 22% on märkinud peamiseks takistuseks õpingute jätkamisel raske majandusliku olukorra, 16% eriala valiku ebaselguse ja 14% motivatsiooni puudumise. Positiivne on see, et enamusel küsimustikule vastanud noortest on olemas perekonna toetus, vaid 9% vastanutest märkis peamiseks takistuseks perekonna toetuse puudumise, 34% vastanutest ei ole see üldse takistanud õpingute jätkamist.

Küsitluses osalenud noortest enamus, 87% ei õpi praegu. Tuginedes uuringu tulemustele võib väita, et 41% uuringus osalenud noortest on otsustanud õpinguid jätkata, 47% küsitletutest ei ole veel otsustanud, kas nad kavatsevad lähiajal õpinguid jätkata ja 12% on õpingute jätkamise kohta märkinud eitava vastuse. Kutsehariduse omandanud noortest, kellel on keskharidus, on otsustanud õpingud jätkata 23% ja põhihariduse baasil kutsehariduse omandanud noortest 30%. Sellest võib järeldada, et kutsehariduse omandanud noored ei pea vajalikuks õpinguid jätkata, kuna koos keskharidusega on omandatud ka eriala ning vajalikud oskused ja teadmised tööturule sisenemiseks on olemas. Kõige suurem protsent küsimustikule vastanud noortest, kes on otsustanud õpinguid jätkata, on omandanud keskhariduse (64%), põhiharidusega noortest on otsustanud õpinguid jätkata 42% uuringus osalenud noortest (vt joonis 10).

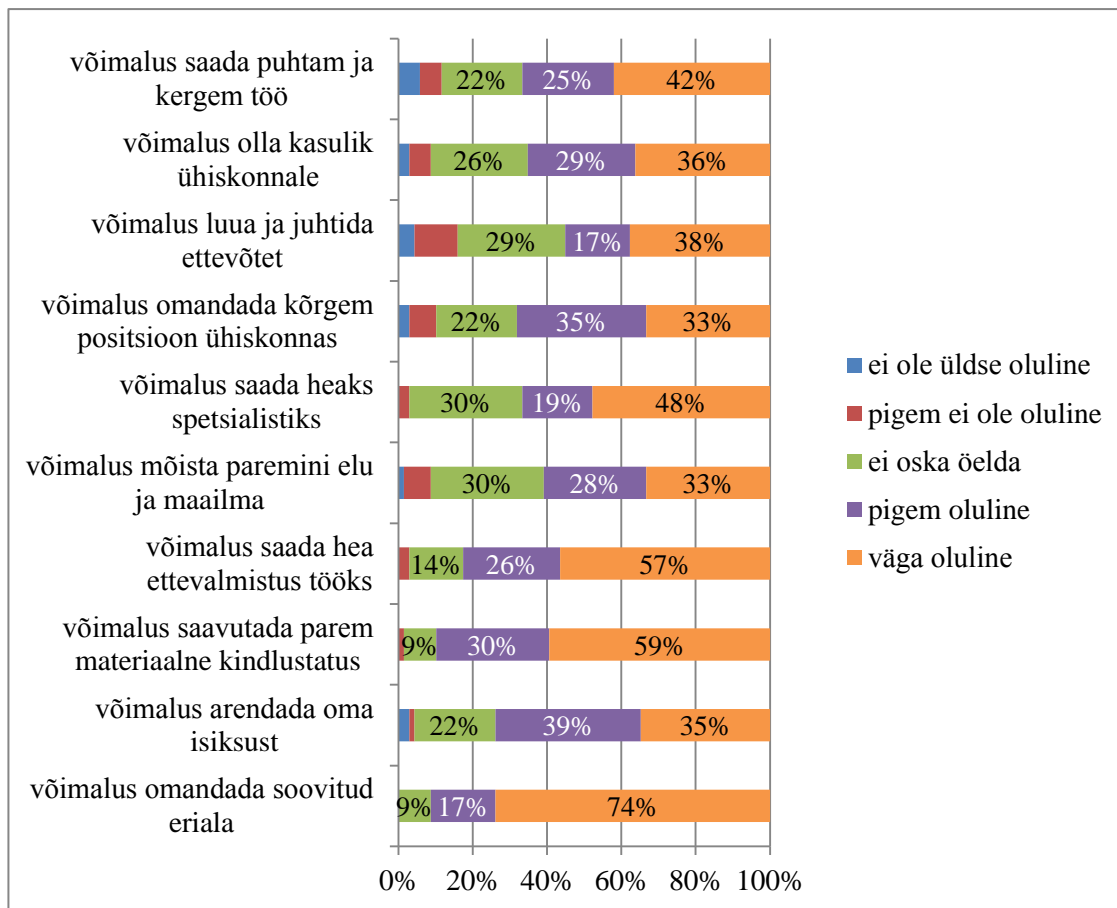
Joonis 10. Respondentide valmisolek õpingute jätkamiseks (autori koostatud).

Küsimusele, millistel tingimustel oleksid noored valmis oma õpinguid jätkama, vastas 64% uuringus osalenud noortest, et jätkaksid kindlasti õpinguid, kui leiavad endale meeldiva eriala/ameti. 35% noortest jätkaks õpinguid siis, kui leiavad endale sobiva töökoha ning 35%, kui leiavad õpingute rahastaja.

2.3.4. Uuringus osalenud noorte haridus- ja tööväärtused

Väärtustest rääkides mõeldakse sellest, mis on elus oluline. Väärtused on pidevas muutumises ja kõigil inimestel on välja kujunenud oma väärtushinnangud ning tõekspidamised. Uuringus osalenud noorte haridus- ja tööväärtuste analüüsimiseks küsis töö autor noortelt, miks on vajalik/kasulik õppida ning miks on vajalik/kasulik tööl käia.

91% küsitluses osalenud noortest hindas õppimise vajalikkuse juures väga oluliseks või pigem oluliseks võimalust omandada soovitud eriala. 74% vastanutest pidas oluliseks võimalust arendada oma isiksust. Võimalust saavutada parem materiaalne kindlustatus hindas väga oluliseks 59% vastanutest ja võimalust saada hea ettevalmistus tööks hindas väga oluliseks 57% vastanutest (vt joonis 11).

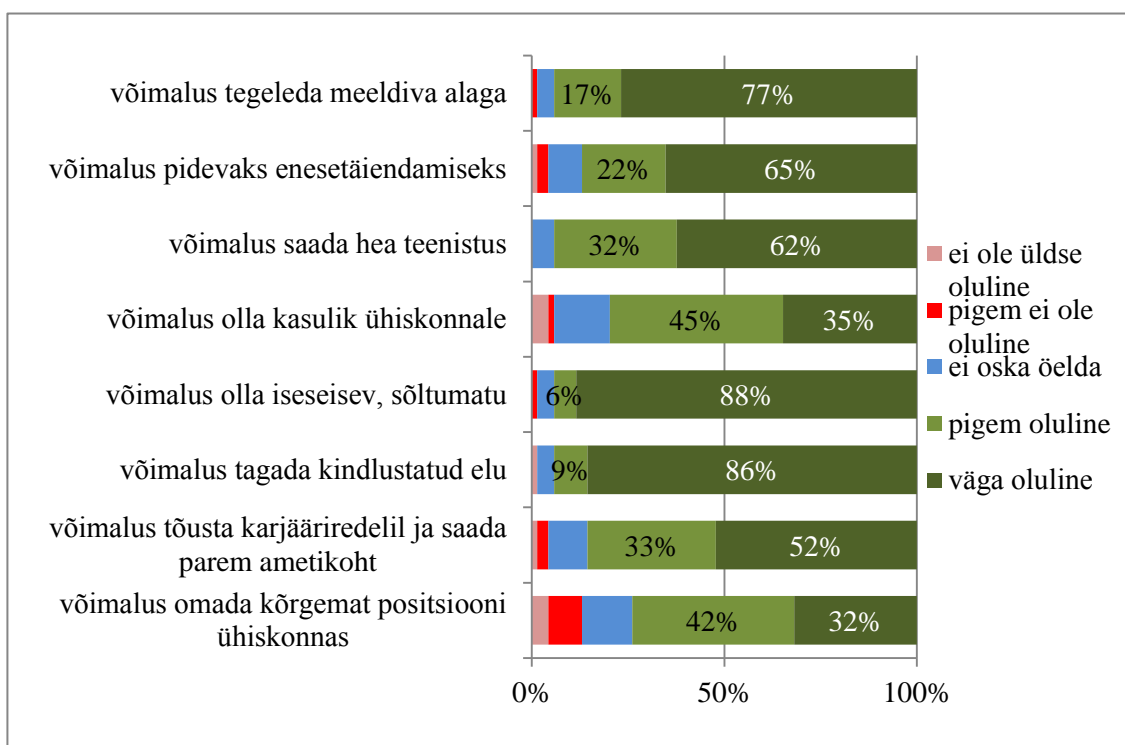

Joonis 11. Respondentide hinnang õppimise vajalikkuse kohta (autori koostatud).

Antud tulemuste põhjal võib öelda, et noorte arvates kirjeldavad õppimise tähtsust kõige paremini soovitud eriala omandamine, oma isiksuse arendamine ja võimalus saada hea

ettevalmistus tööks. Samas ei ole üllatav, et oluliseks on peetud materiaalsete väärtuste hulka kuuluva ainelise kindlustatuse saavutamist. Tähtsateks õppimise eesmärkideks on ka saada heaks spetsialistiks ning puhtama ja kergema töö saamine. Vähem olulisemaks on võimalus juhtida oma ettevõtet, omada kõrgemat positsiooni ühiskonnas ning olla kasulik ühiskonnale.

Uuringus osalenud noorte arvates on väga oluline, et tööl käimine annab võimaluse olla iseseisev ja sõltumatu ning võimaluse tagada omale kindlustatud elu. 88% küsitluses osalenud noortest pidas väga oluliseks võimalust olla iseseisev ja sõltumatu ning 86% pidas väga oluliseks võimalust tagada omale kindlustatud elu. 77% vastajatest pidas väga oluliseks võimalust tegeleda meeldiva alaga ja 65% võimalust pidevaks enesetäiendamiseks. Võimalust saada hea teenistus pidas oluliseks 94% uuringus osalenud noortest (vt joonis 12).

Joonis 12. Respondentide hinnang töötamise vajalikkuse kohta (autori koostatud).

Küsitluses osalenud noorte haridus- ja tööväärtuste sageduse uurimiseks viidi läbi korrelatsioonianalüüs (vt lisa 3). Tugevad ja positiivsed seosed leiti väärtushinnangute osas, kus peeti oluliseks võimalust arendada oma isiksust ja võimalust mõista paremini

elu ja maailma ($r = 0,69$), samuti hinnangute osas võimalust arendada oma isiksust ning võimalust tõusta karjääriredelil ja saada parem ametikoht ($r = 0,61$) ning hinnangute osas, kus peeti oluliseks võimalust tagada kindlustatud elu ja võimalus pidevaks enesetäiendamiseks ($r = 0,61$). Seega võib öelda, et need noored, kes väärtustavad võimalust tõusta karjääriredelil ning saada parem ametikoht ja läbi selle tagada kindlustatud elu, väärtustavad ka pidevat enesetäiendamist ja oma isiksuse arendamist.

2.3.5. Noorte ettevalmistus karjääri kujundamiseks ja tööturule sisenemiseks

Uuringus osalenud noorte karjäärinõustamisega tegelevate spetsialistide (edaspidi spetsialistide) hinnangul saavad noored piisavalt karjääriplaneerimise ja tööturule sisenemisega seotud infot, kuid sageli on see hetkeline.

K1: „Arvan, et kõik tingimused selleks on loodud, et noortel on võimalik sellist infot saada. Tegutsema peab veel selles osas, et tõsta noorte teadlikkust ja oma vastutuse mõistmist informatsiooni otsimisel. Mure võib olla selles, et infot on ümberringi väga palju ning noorel on keeruline selles orienteeruda.“

K2: „Leian, et noored saavad infot, kuid liiga hetkeliselt. See peaks olema pidev ja läbiv teema, mis annaks võimaluse infot kinnistuda. Infot niigi palju ja noored elavad arvutimaailmas, mistõttu peame sellega arvestama. Teiseks mureks on aga ka see, et seda infot võime jagada, aga tihtipeale ei ole noor lihtsalt huvitatud seda vastu võtma. See tuleneb ka juba kasvatusel ja mõttemaailmast.“

K3: „ /.../ Tänapäeval on karjääriplaneerimisega seonduv informatsioon kindlasti kättesaadav, kui noorel on huvi selle otsimiseks tekkinud. Info jagamine on kasutu, kui huvi puudub. /.../“

Spetsialistide arvates oleks vajalik täpsustada, mille vastu noored ise huvi tunnevad, kas see informatsioon, mida esitatakse, vastab vajadustele ja aitab neil teadlikumaid valikuid langetada tööturule sisenemisel. Kuna informatsioon on ebasümmeetriline, siis ei saa kunagi loota, et esitatav teave vastaks kõigi tarbijate vajadustele.

Uuringus osalenud noortest 62% on saanud karjääriplaneerimisega seotud infot õpingute ajal koolis ning 55% noortest on saanud tööturule sisenemisega seotud infot samuti õpingute ajal koolis. Töötukassast on saanud tööturule sisenemisega seotud infot 29% vastanutest ning karjääriplaneerimisega seotud infot 23% noortest. Kõige vähem karjääriplaneerimisega seotud infot on küsitluses osalenud noored saanud Rajaleidja keskusest (3%). Mitte kunagi ei ole karjääriplaneerimisega seotud infot saanud 12% vastajatest ja tööturule sisenemisega seotud infot 14% vastajatest.

Arvestades koolides läbiviidavat karjääriõpetust ja selle aluseks olevat õppekava, on spetsialistide arvates noored üsna teadlikud erinevatest karjääriteenustest ning nende osutajatest. Nõustamisvõimalus võiks noortele avaneda võimalikult varases arenguperioodis ja see peaks toimuma igal hetkel ning kõikide ümbritsevate täiskasvanute poolt.

K1: „Pooldan väga läbiva teema Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine ideoloogiat, mille kohaselt peaks noorte suunamisega teadlikult tegelema nõ igal hetkel ja kõikide ümbritsevate täiskasvanute poolt – ainetundides, klassijuhatajatundides, karjääriõpetuse tundides, õppekäikudel, arenguveestlustel jne. /.../ Gümnasisti suunamine teadliku karjääriotsuse poole peaks samuti toimuma nõ igapäevase töö käigus, mil noor inimene õpib tundma iseennast (iseloom, võimekus, väärtused, soovid, unistused jne) ning õppimise- ja töövõimalusi.“

K2: „Ma leian, et kogu karjääriteemaga peaks alustama võimalikult vara ja kõige optimaalsem aeg oleks selleks 5. klass, kus tuleks alustada juba vaikselt erinevate enesetundmise teemadega ja järk-järgult jõuda 9. klassini välja, kus noor teab oma peamisi valikuid, orienteerub töömaailmas, oskab iseseisvalt otsida infot. Parim lahendus selleks on karjääriõpetus, mida paljudes koolides viiakse läbi ka juba nooremates klassides.“

K3: „/.../ On noori, kes on väga kindlad oma valikute tegemisel, kuid enamuse noorte puhul teadlikkus enesest ja tööturvõimalustest nii kõrge ei ole. Karjäärinõustamine noortele peaks olema vajaduspõhine teenus ja lähtuma isikust, mitte kooliastmest. Kättesaadavus võiks olla tagatud alates esimese taseme õppest.“

Karjääriplaneerimiseks vajaliku info saamist õppimis- ja tööturvõimaluste kohta raskendab spetsialistide hinnangul info üleküllus. Noored keskenduvad liialt ühele võimalusele (nt käiakse ühe kooli kodulehel ja loetakse sealt, kuigi sarnast eriala õpetatakse veel mitmes teises koolis). Kuigi on üldteada, et tänapäeva maailmas on väga laialdased võimalused, siis just selles inforohkuses orienteerumine võib noortel pea segamini ajada ning ei leita enda jaoks kõige sobivamat infot üles. Noortel puudub tihtipeale võime saadud infot piisava põhjalikkusega töödelda ja analüüsida, et langetada parimaid otsuseid. Põhjuseks võib lugeda ebapiisavaid teadmisi iseenda kohta (soovid, huvid, vajadused, tulevikuplaanid, võimed, oskused) ja tööturu kohta. Kui inimene ei tunne iseennast, siis on väga keerukas otsustada oma vajaduste üle. Iseenda tundmaõppimine on vaid pool lahendusest. Teine pool lahendusest tekib olemasoleva ressursi seostamisel tööturu vajadustega ehk nõudluse poolega. Selle prognoosimine pikas perspektiivis pole jõukohane paljudele täiskasvanutelegi. Tihti kasutataksegi seetõttu katse-eksituse meetodit, mis on ka edasiviiv jõud ning võimaldab õppida iseenda kogemuste kaudu.

K2: „Minu arvamus on, et ainuke raskuskoht on info ülekülluses. Palju vastuseid saab kätte internetist ja noored on agarad seda kasutama, kuid tihtipeale ei leita sealt üles seda „õiget“ infot. Samuti käib sellega kaasas ka see, et infot ei osata otsida. Selleks ongi erinevad asutused, mis pakuvad karjääriteenuseid, kuid see nõuab neilt juba „pingutust“ ja kontakti võtmist, mistõttu arvan, et paljud jäävad selle mugavuse taha ka kinni või siis lihtsalt ei julge ühendust võtta.“

K3: „Ma arvan, et info on saadaval, kuid noortel puudub tihtipeale võime seda infot piisava põhjalikkusega töödelda ja analüüsida, et langetada parimaid otsuseid. /.../“

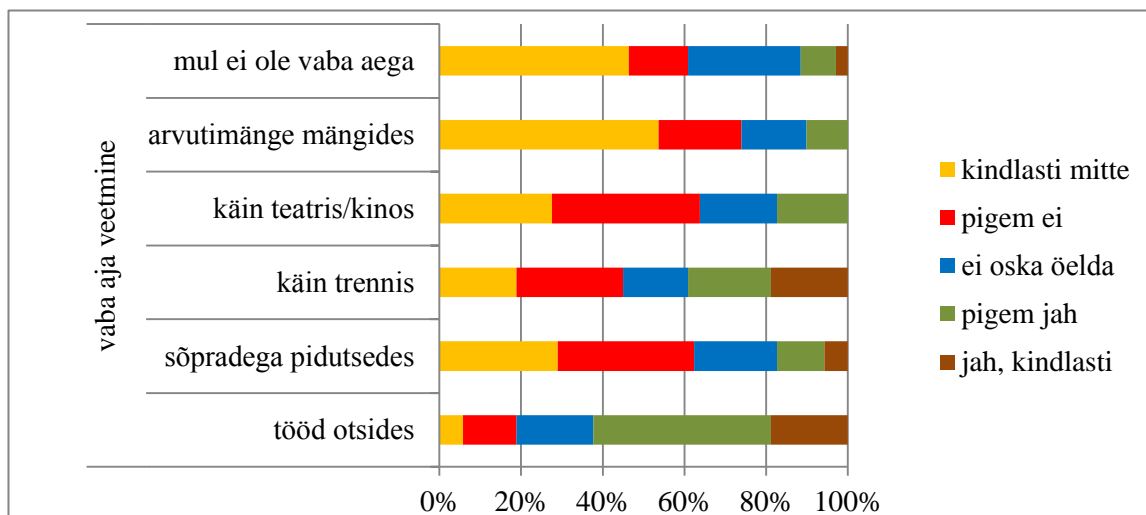
Kokkuvõtvalt võib öelda, et spetsialistide hinnangul ei alga karjääri kujundamise ettevalmistus mitte vahetult enne tööturule sisenemist, vaid saab alguse inimese ja tema väärtushinnangute kujunemisega. Noorte valikuid mõjutavad ka nende lähedased, vanemad, keskkond, uskumused ja tõekspidamised – kultuur milles me elame. Nende mõju inimesele on tihtipeale suurem, kui tahetakse endale tunnistada. See tähendab, et inimest tuleks käsitleda tervikuna ja konteksti kuuluvana. See keskkond, milles isik tegutseb, määrab ära toimetulekuks vajaliku. Kui toimetulek on tagatud ilma töö käimata, siis pole põhjust imestada madala motivatsioonitaseme üle.

2.3.6. Mitteaktiivsete noorte majanduslik olukord ja toimetulek

Uuringus osalenud noortest 46% elab koos oma vanematega ja oma perega elab 28% vastanutest. Uuringus osalenud meestest enamus on perekonnaseisult vallalised (61%). Naistest on enamus vabaabielus (81%), millest võib järeldada, et naised vajavad rohkem abi ja tuge igapäevases elus toimetulemiseks. 51% noortest sõltub oma vanematest või elukaaslasest. 39% küsitlusele vastanutest on igakuine sissetulek töötutoetuse näol. Toimetulekutoetuse saajate hulka ei kuulunud keegi uuringus osalenud noortest.

Uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et enamus küsitlusele vastanud noortest kohtub oma sõpradega kord nädalas (36%), iga päev kohtub sõpradega 32% vastajatest ja interneti teel suhtleb sõpradega 28%. Olulisi erinevusi linna- ja maapiirkonnas elavate noorte omavahelise suhtlemise osas ei esine. Maal elavatest noortest kohtub kord nädalas oma sõpradega 42%, Viljandi linnas elavatest noortest 34%. Interneti teel suhtlemist on rohkem maapiirkonna noorte seas (37%).

Vaba aja veetmise kohta esitatud küsimuste põhjal selgus, et enamus noortest (61%) veedab oma vaba aega tööd otsides. 39% küsitluses osalenud noortest käib vabal ajal trennis. Kinos või teatris eelistab käia vaid 17% vastajatest, suurem osa küsitluses osalenud noortest (64%) ei käi kinos ega teatris. Sõpradega pidutsedes eelistab vaba aega veeta 18% küsitluses osalenud noortest (vt joonis 13).

Joonis 13. Respondentide vaba aja veetmise eelistused (autori koostatud).

Seega võib järeldada, et suur osa vabast ajast kulub noortel tööotsingutega tegelemisele. Positiivseks võib pidada seda, et paljud küsitluses osalenud noored harrastavad tervislikke eluviise ja kasutavad oma vaba aega trennis käimiseks.

Kasearu ja Trummi (2012) poolt läbi viidud uuringu tulemuste kohaselt võib materiaalne olukord takistada sotsiaalset osalust erinevates organisatsioonides, samuti võib see piirata kultuuritarbimist ja vaba aja veetmise võimalusi (Kasearu, Trumm 2012).

Igapäevases elus normaalseks toimetulekuks on oluline eluaseme, hariduse, töökoha ja sissetuleku olemasolu ning üldine rahulolu oma elukorraldusega. Uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et enamuse uuringus osalenud noortest on otseses sõltuvuses oma pereliikmete ressurssidest. Noortel, kes saavad tööotsingute ajal loota pere toetusele, on võimalik kauem otsida endale sobivat töökohta ning lisaks emotsionaalsele toele annab see võimaluse ka materiaalselt kergemini toime tulla. Kui ühel päeval lõpeb perekonna materiaalne toetus, siis mittetöötavatel noortel on selle tagajärjel suur oht sattuda tõrjutute hulka.

Sotsiaalne tõrjutus tähendab nii kehvast majandusolukorrast tulenevat ebavõrdsust kui ka noores tööotsijas lootusetuse- ja pettumustunde süvenemist – tunnet, et probleemide ringist ei saadagi välja, et keegi ei huvitu noore tegelikust käekäigust ja arvamusest, mis lõpptulemusena võib viia täielikult ühiskonnaelust eemaldumiseni. Sellepärast on väga oluline, et noored ei jääks üksi oma murede ja probleemidega ning neid tuleb motiveerida aktiivselt osalema ühiskonnaelus.

Sotsiaalne kaasamine tähendab nii võrdseid võimalusi õppimiseks, töötamiseks, vaba aja veetmiseks, vähemate võimalustega noorte ülesaamist päritolust ja sotsiaalsest ja majanduslikust keskkonnast tingitud piirangutest, õpingute lõppemisel sujuva ülemineku toetamist tööellu. See pakub noortele võimalusi heastada minevikuotsuseid ja pöörduda tagasi haridussüsteemi või tööellu. Sotsiaalne kaasamine tähendab võitlust tõrjutuse ja vaesusega. (Kasearu, Trumm 2012)

Peaaegu pooltel uuringus osalenud noortel on põhiharidus ning nad on erinevatel põhjustel katkestanud oma õpingud. Madala haridustasemega noortel on väga raske

tööd leida, sest kui vaadata tööpakkumisi, siis enamasti eeldavad tööandjad tööle kandideerijatelt vähemalt keskhariduse olemasolu. Õpingute katkestamine ning raskused töö leidmisel suurendavad sotsiaalset tõrjutust, see aga omakorda vähendab noorte võimalusi ja valmisolekut oma edasist eluteed aktiivselt kujundada. Väga oluline on, et noored saaksid hariduse omandamise ja töökoha leidmise abil saavutada sõltumatuse ja suurema iseseisvuse.

2.4. Arutelu, järeldused, ettepanekud

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks oli välja selgitada noorte haridus- ja tööturusteemist eemalejäämise põhjused ning sellega kaasnevad sotsiaalsed riskid Viljandimaa 16–24 aastaste töötute noorte seas. Tulemuste alusel ei saa teha üldistusi kõigi mittetöötavate ja haridust mitteomandavate noorte osas, kuid see annab teatud ülevaate küsitluses osalenud noorte seisukohtadest.

Uurimustulemuste põhjal võib öelda, et peamised takistused noorte tööturule sisenemisel ja seal püsimisel on töökogemuse ja oskuste puudumine ning madal haridustase. Madala haridustasemega ning puuduva erialase kvalifikatsioonita on tööd väga raske leida, samuti on probleemiks töökogemuse puudumine, mida tööandjad tööle kandideerijatelt ootavad. Töö teoreetilises osas toodi välja, et puudulik haridustase võib osutuda tööandjale noore kohta negatiivseks signaaliks ja tekitada usaldamatust noore tööotsija suhtes. Tihti puudub noortel ka varasem töökogemus, mis võimendab eelnevat veelgi. (Kasearu, Trumm 2013)

Olulisteks töö leidmisega seotud takistusteks pidasid uuringus osalenud noored transpordiühenduse puudumist ning vahetustega tööd. 68% maapiirkonnas elavatest noortest ning 59% maakonna väikelinnades elavatest noortest pidas transpordiühenduse puudumist väga oluliseks takistuseks. Enamuses Viljandimaa tootmisettevõtetes toimub töö kahes või kolmes vahetuses ja seetõttu ei ole võimalik maapiirkonnas elavatel noortel tööle käimiseks ühistransporti kasutada. Linna korteri üürimine käib aga töötutele noortele üle jõu.

Uuringust selgus, et eelnevat töökogemust omab 75% vastajatest, kuid enamusel on töökogemus alla kuue kuu. Eelnevat töökogemust omanud noorte viimase töösuhte

peamise lõppemise põhjusena on märgitud tähtaja möödumine. Paraku on need lühiajalised ja kiiresti vaheldunud hooajatööd. Sagedased töökohavahetused seavad aga tööandja silmis kahtluse alla noorte lojaalsuse ja püsivuse. Samuti märgiti töösuhte lõpetamise ühe põhjusena madalat töötasu. Küsitluses osalenud noorte arvates peaks olema kättesaadav töötasu, mis neid motiveeriks tööle minema, 500–900 eurot. Enamusel noortest, keda selline töötasu motiveeriks tööle minema, on omandatud kas põhiharidus või kutseharidus põhihariduse baasil. Alla 500 eurose palgaga oleks nõus tööle minema 12% vastanutest. Sellest võib järeldada, et enamus noori ei ole nõus vastu võtma madalapalgalist tööd. Tulevase töö juures hindas 75% noortest oluliseks kõrget palka. 88% küsitluses osalenud noortest pidas tulevase töö juures oluliseks võimalust enesearenguks ja 87% vastanutest pidas oluliseks paindlikku tööaega. Uuringus osalenud noorte arvates on väga oluline, et tööl käimine annab võimaluse olla iseseisev ja sõltumatu ning võimaluse tagada oma leibkonnale kindlustatud elu.

Uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et enamus küsitluses osalenud noortest on teadlikud erinevatest infoallikatest ning oskavad neid kasutada tööotsingutel. Samuti on enamus kursis praeguse olukorraga tööturul (millist tööjõudu kõige enam vajatakse, kus kõige tõenäolisem tööd saada jne). Kuna ka enamus uuringus osalenud noortest kasutab oma vaba aega töö otsimiseks, siis võib sellest järeldada, et noored on motiveeritud ja tahavad tööd leida.

Uuringu tulemuste põhjal võib järeldada, et suuremal osal küsitluses osalenud noortel on võrreldes ema haridusliku tasemega madalam või samaväärne haridus. Mida kõrgem on vanemate haridustase, seda parem on ka lapse haridus. Samale järeldusele jõuti ka Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi poolt 2011. aasta sügisel läbiviidud uuringus „Alaharitud noor Eestis: probleemid, abivajadused ja tulevikuperspektiivid“, milles selgus, et mida kõrgem on lapsevanemate haridustase ja sotsiaalne positsioon, seda tõenäolisem on, et laps ei katkesta õpinguid ja omandab vähemalt keskhariduse. Positiivseks võib pidada seda, et 41% uuringus osalenud noortest on otsustanud õpinguid jätkata. Kõige suurem protsent küsimustikule vastanud noortest, kes on otsustanud õpinguid jätkata, on omandanud keskhariduse (64%). Kutsehariduse omandanud noortest, kellel on keskharidus, on otsustanud õpingud jätkata 23% ja põhihariduse baasil kutsehariduse omandanud noortest 30%. Sellest võib järeldada, et

kutsehariduse omandanud noored ei pea vajalikuks õpinguid jätkata, kuna koos keskharidusega on omandatud ka eriala ning vajalikud oskused ja teadmised tööturule sisenemiseks on olemas.

Õpingud katkestanud noored peavad kõige suuremaks takistuseks õpingute jätkamisel rasket majanduslikku olukorda ja 16% eriala valiku ebaselgust. Kusjuures vaid 35% uuringus osalenud noortest oleksid valmis oma õpinguid jätkama, kui leiavad õpingute rahastaja. 64% uuringus osalenud noortest jätkaksid kindlasti õpinguid, kui leiavad endale meeldiva eriala või ameti. Sellest võib järeldada, et paljud noored on suhteliselt ebakindlad ja ei tea, mida nad tegelikult õppida tahaksid.

Noorte haridus- ja tööväärtuste analüüsi põhjal võib öelda, et noorte arvates kirjeldavad õppimise tähtsust kõige paremini soovitud eriala omandamine, oma isiksuse arendamine ja võimalus saada hea ettevalmistus tööks. Samas ei ole üllatav, et oluliseks on peetud materiaalsete väärtuste hulka kuuluva ainelise kindlustatuse saavutamist. Käesolevas uuringus osalenud noorte tööväärtused ei erine oluliselt varasemates uuringutes käsitletud noorte väärtushinnangutest. Uuringus osalenud noorte arvates on väga oluline, et töö käimine annab võimaluse olla iseseisev ja sõltumatu ning võimaluse tagada omale kindlustatud elu. Uuringust selgus, et need noored, kes väärtustavad võimalust tõusta karjääriredelil ning saada parem ametikoht ja läbi selle tagada kindlustatud elu, väärtustavad ka pidevat enesetäiendamist ja oma isiksuse arendamist. Töö teoreetilises osas on välja toodud, et väärtused kujunevad inimese elu kogemuste ja oluliste lähedaste või autoriteetide väärtushinnangute toel. Seetõttu on väärtused muutumises, eriti inimese kujunemise perioodil. Kui tuleb uusi kogemusi, uusi eeskujusid, siis mingid varasemad väärtused võivad taanduda. Samas on võimalik, et mõni väärtus on fundamentaalne, mis jääb püsima vaatamata muutustele. (Naarits-Linn 2012)

Uuringus osalenud noorte karjäärinõustamisega tegelevate spetsialistide hinnangul saavad noored piisavalt karjääriplaneerimise ja tööturule sisenemisega seotud infot, kuid vajaliku info saamist raskendab nende hinnangul info üleküllus. Arvestades koolides läbiviidavat karjääriõpetust ja selle aluseks olevat õppekava, on spetsialistide arvates noored üsna teadlikud erinevatest karjääriteenustest ning nende osutajatest. Seda kinnitavad ka käesoleva uuringu tulemused, sest kõige rohkem karjääriplaneerimisega ja

tööturule sisenemisega seotud infot on uuringus osalenud noored saanud just õpingute ajal koolis. Nõustamisvõimalus võiks noortele olla tagatud võimalikult varases arenguperioodis ja see peaks toimuma igal hetkel ning kõikide ümbritsevate täiskasvanute poolt. Samas on väga tähtis noortele rõhutada haridustee lõpetamise või kindla elukutse omandamise vajalikkust. Eriti oluline on varajane sekkumine, mis tähendab, et ennetustöö peaks algama juba koolides, kus noored saavad vajaliku info otsustamiseks, mida teha pärast kooli lõpetamist. Noorte ettevõtlikkuse arendamine ning toetamine on väga oluline juba varajases koolieas, kuna tänapäeva üha kiiremini arenevas ühiskonnas on palju võimalusi oma ideede teostamiseks ja iseenda karjääri kujundamiseks.

Uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et enamus uuringus osalenud noortest on otseses sõltuvuses oma perekonnaliikmete sissetulekutest. 51% noortest sõltub oma vanematest või elukaaslasest. Kui ühel päeval lõpeb perekonna materiaalne toetus, siis mittetöötavatel noortel on selle tagajärjel suur oht sattuda tõrjutute hulka. On väga oluline, et tööd otsiv noor saaks teha oma valikud võimalikult iseseisva ja vabana. Mida piiratumad on noorte tööle asumise võimalused, seda pikemaks perioodiks jäävad nad ka sõltuma oma peredest ning nad ei saa iseseisvateks ja autonoomseteks.

Peaaegu pooltel uuringus osalenud noortel on põhiharidus ning nad on erinevatel põhjustel katkestanud oma õpingud. Õpingute katkestamine ning raskused töö leidmisel suurendavad sotsiaalset tõrjutust, see aga omakorda vähendab noorte võimalusi ja valmisolekut oma edasist eluteed aktiivselt kujundada. Madala haridustaseme ja oskuste puudumise tõttu on oht sattuda raskustesse töö leidmisel ja kujuneda NEET-nooreks, kes ei osale hariduses, tööturul ega koolituses.

Noore inimese tööturult väljatõrjumise tõttu vähenevad tema sissetulekud ning on oht langeda vaesusesse. Uuringus osalenud noortest vaid 39% saab töötutoetust, kuid see ei ole piisav igapäevaseks toimetulekuks. Majanduslikule tõrjutusele võib lisanduda ka ühiskondlik ja kultuuriline tõrjutus. Suurem osa küsitluses osalenud noortest (64%) ei käi kinos ega teatris. Uuringutulemuste põhjal võib järeldada, et raske majanduslik olukord ning sissetulekute puudumine võib piirata noorte kultuuritarbimist ja vaba aja veetmise võimalusi.

Uurimuse tulemustest ning teooriast lähtudes, teeb töö autor Haridus- ja Teadusministeeriumile ning kohalikele omavalitsustele ettepanekud noorte ees seisvatele tööturuprobleemidele lahenduste leidmiseks:

- Keskhariduse omandamine tuleks muuta kohustuslikuks ja tõsta koolikohustuse iga kuni 18. eluaastani.
- Igale noorele peaks olema tagatud vähemalt kuni keskhariduse omandamiseni tasuta sõit kooli ja elukoha vahel, sõltumata õppevormist.
- Karjääriõpetus peaks koolides olema kohustuslik juba 7–8 klassis.
- Rohkem tuleks väärtustada töökogemuse ja praktika rolli õppeprotsessis, et tagada noorte haridusliku ettevalmistuse vastavus tööturu reaalsele nõudmiste.
- Kutseõppes võiks rakendada nn duaal–tüüpi süsteeme (Austria, Saksamaa näitel), mis kujutavad endast üheaegselt õppepraktikas ja akadeemilises hariduses osalemist.
- Õppeasutuste poolt peaks olema õpilastele tagatud praktikakohad kohustusliku õppepraktika läbimiseks.

KOKKUVÕTE

Käesolev diplomitöö on kirjutatud teemal „Noorte haridus- ja tööturusüsteemist eemalejäämise põhjused ning sellega kaasnevad sotsiaalsed riskid Viljandimaa näitel“. Antud teemat on oluline uurida, sest mittetöötavate noorte arv on kõrge ning nende töölerakendamine on oluline nii riigile kui ka noorele endale.

Suur noorte tööpuudus on väga tõsine murekoht, kuna noored, kellel on vähene või puuduv töökogemus, on tööturule sisenedes haavatavamad ja võivad tööhõive aeglase taastumise korral tööturult eemale jääda aastateks. Seetõttu on väga oluline välja selgitada põhjused, miks suur hulk noori ei õpi ega ole hõivatud tööturul. Noorte tööturult eemalejäämine toob kaasa suuremaid kulusid sotsiaalsüsteemile ning seega võib noorte töötus kaasa tuua probleeme nii kogu ühiskonnale kui ka üksikisikutele. Praegu noorte ees seisvate tööturuprobleemide lahendamine on selliste pikaajaliste negatiivsete mõjude vältimiseks ning ennetamiseks äärmiselt oluline.

Kuna noorte sotsiaalse kaasamise teema on jätkuvalt aktuaalne nii Eestis kui ka kogu Euroopa Liidus, siis oli uurimustöö eesmärk välja selgitada noorte haridus- ja tööturusüsteemist eemalejäämise põhjused ning sellega kaasnevad sotsiaalsed riskid Viljandimaa 16–24 aastaste töötute noorte seas.

Lõputöö koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Teoreetilises osas antakse ülevaade noorte töötusest ja sotsiaalsest tõrjutusest Euroopa Liidus ja Eestis, noorte väärtushinnangutest ja haridussüsteemist kõrvalejäämisest, tööturu ja haridussüsteemi seostest ning noorte tööturule siirdumist toetavatest meetmetest Eestis. Uurimus on läbi viidud kvantitatiivsel meetodil. Empiiriliste andmete kogumiseks on kasutatud meetodina küsitlust, mille aluseks on poolstruktureeritud küsimustik valikvastustega.

Noorte kutse- ja karjäärinõustamisest põhjalikuma ülevaate saamiseks küsitles töö autor kahte karjäärinõustajat ja ühte karjäärikoordinaatorit.

Uurimuse kaudu otsiti vastuseid uurimisküsimustele, mille kaudu saadi teada, millised on peamised takistused noorte tööturule sisenemisel ja seal püsimisel, millistel tingimustel on noored valmis oma haridusteed jätkama ning millised on peamised takistused katkenud õpingute jätkamiseks, millised sotsiaalsed riskid kaasnevad noorte eemalejäämisega tööturult ning milline on tööturul ja hariduses mitteaktiivsete noorte majanduslik olukord ja toimetulek.

Uurimusele tuginedes võib väita, et peamised takistused noorte tööturule sisenemisel ja seal püsimisel on töökogemuse ja oskuste puudumine ning madal haridustase. Olulisteks töö leidmisega seotud takistusteks pidasid uuringus osalenud noored transpordiühenduse puudumist ning vahetustega tööd. Uuringus osalenud noorte arvates on väga oluline, et tööl käimine annab võimaluse olla iseseisev ja sõltumatu ning võimaluse tagada omale kindlustatud elu.

Uuringust selgus, et eelnevat töökogemust omanud noorte viimase töösuhte lõppemise peamiseks põhjuseks on olnud tähtaja möödumine. Enamasti on siin tegemist lühiajaliste hooajatöödega, mis paraku tähendab seda, et noorte panus toetuste, näiteks töötutoetuse, töötuskindlustushüvitise või haigusrahade saamiseks on sageli ebapiisav. Enamus küsitlusele vastanud noortest oleksid sobiva pakkumise korral nõus tööle asuma ka mitteametlikult, mõtlemata seejuures sellele, et mitteametliku töötamise korral puudub neil õigus ravikindlustusele ja hiljem ei ole kuidagi võimalik pensioniõiguslikku tööstaaži tõendada.

Peaaegu pooltel uuringus osalenud noortel on põhiharidus ning nende haridustee on katkenud erinevatel põhjustel. Õpingud katkestanud noored peavad kõige suuremaks takistuseks haridustee jätkamisel rasket majanduslikku olukorda ning oluliseks takistuseks on ka eriala valiku ebaselgus. Õpingute katkestamine ning raskused töö leidmisel suurendavad sotsiaalset tõrjutust, see aga omakorda vähendab noorte võimalusi ja valmisolekut oma edasist eluteed aktiivselt kujundada.

Noorte arvates kirjeldavad õppimise tähtsust kõige paremini soovitud eriala omandamine, oma isiksuse arendamine ja võimalus saada hea ettevalmistus tööks. Positiivseks võib pidada seda, et enamus uuringus osalenud noortest jätkaksid kindlasti õpinguid, kui leiavad endale meeldiva eriala või ameti.

Enamus uuringus osalenud noortest on otseses sõltuvuses oma perekonnaliikmete sissetulekust, mistõttu perekonna materiaalse toetuse puudumine võib mittetöötavad noored seada ohtu tõrjutute hulka sattumiseks. Uuringu tulemuste põhjal võib väita, et noore inimese tööturult väljatõrjumise tõttu vähenevad tema sissetulekud ning on oht langeda vaesusesse, majanduslikule tõrjutusele võib lisanduda ka ühiskondlik ja kultuuriline tõrjutus.

Käesoleva lõputöö autor leiab, et väga oluline on näha noortes võimalust ja ressursi ning toetada nende tööturule sisenemist ja iseseisvat toimetulekut. Noored inimesed on suurim väärtus tuleviku jaoks ning ka neil peab olema õigus tunda end täisväärtusliku ühiskonna osana. Riigi arengu seisukohalt on väga oluline, et mittetöötavad noored leiaksid tööturule sisenemisel kiiresti rakendust, kuna suur mitteaktiivsete noorte hulk pärsib riigi arengut.

VIIDATUD ALLIKAD

1. **Annus, T.** 2007. Põhiharidus kolmandal aastatuhandel. [<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11790&op=archive2>] 26.01.2014.
2. **Antikainen, A, Rinne, R, Koski, L.** 2009. Haridussotsioloogia. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
3. **Bassanini, A., Duval, R.** 2006. The Determinants Of Unemployment Across Oecd Countries: Reassessing The Role Of Policies and Institutions. – OECD Economic Studies, No. 42, pp. 1–81.
4. **Businesseurope** 2012. Creating opportunities for youth. How to improve the quality and image of apprenticeships. [<http://www.businesseurope.eu/Content/Default.asp?pageid=568&docid=29967>] 07.02.2014.
5. **Chen, Y – W.** 2011. Once A NEET Always A NEET? Experiences Of Employment And Unemployment Among Youth In A Job Training Programme In Taiwan. – International Journal Of Social Welfare, Vol. 20, pp. 33–42.
6. **Eamets, R., Kirss, L., Krillo, K., Krusell, S., Mägi, E., Nurmela, K., Nestor, M., Pihor, K., Talur, P., Taru, M., Themass, A.** Noored ja tööturg. – Noorteseire aastaraamat. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, 2011, 57 lk.
7. Eesti Koostöö Kogu SA. 2010. Eesti inimarengu aruanne 2009. Tallinn: AS Printon Trükikoda. [<http://www.kogu.ee/public/eia2009/EIA2009redis.pdf>] 26.01.2014.
8. Eesti Koostöö Kogu SA. 2013. Eesti inimarengu aruanne 2012/2013. Tallinn: Illoprint. [<http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2013/05/EIA20122013.pdf>] 16.01.2014.
9. Eesti Pank. 2014. Tööturu Ülevaade 1/2014. [<http://www.eestipank.ee/publikatsioon/tooturu-ulevaade/2014/tooturu-ulevaade-12014>] 24.04.2014.
10. Eesti Statistikaamet. 2014. [<http://www.stat.ee/72314>] 26.02.2014.

11. Eesti Töötukassa. 2014. [<http://www.tootukassa.ee/>] 26.02.2014.
12. Eesti Töötukassa arengukava 2013–2015. 2012. Tallinn: Eesti Töötukassa. [http://www.tootukassa.ee/sites/tootukassa.ee/files/arengukava_13-15.pdf] 24.01.2014.
13. Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove. 2010. Tööturuinfo teejuht – nõuandeid karjäärispetsialistile tööturuinfo mõistmiseks. Tallinn: SA Innove karjääriteenuste arenduskeskus.
14. Eurofond 2012. Noored ja NEET-noored Euroopas: esialgsed tulemused. Kokkuvõte. Euroopa Elu- ja Töötingimuste Parandamise Fond. [http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1172_et.htm] 16.01.2014.
15. Eurofond 2013a. Noored ja ajutine töö Euroopas. Kommenteeritud kokkuvõte. [<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2013/771/et/1/EF13771ET.pdf>] 22.01.2014.
16. Eurofond 2013b. Tööturule sisenevate noorte töötingimused. Kommenteeritud kokkuvõte. [<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2013/871/et/1/EF13871ET.pdf>] 22.01.2014.
17. European Lifelong Guidance Policy Network (ELGPN) 2010. Karjääriteenuste arengusuunad Euroopas. Euroopa karjääriteenuste poliitika võrgustiku tegevused 2009–2010.
18. **Furlong, A.** 2006. Not a very NEET solution: representing problematic labour market transitions among early school-leavers. – Work Employment Society, 20: 553–569.
19. **Gornischeff, J.** 2013. Kui noor otsib tööd – noorte tööotsingud ja koostöö Eesti Töötukassaga. Tartu: Tartu Ülikooli Sotsiaal- ja haridusteaduskond. (Magistritöö). [http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/31668/gornischeff_jane.pdf?sequence=1] 26.03.2014.
20. **Hofstede, G.** 1980. Culture's Consequences: International Differences in Work – Related Values. London: Sage.

21. **Ilves, K.** 2013. Laps hariduses ja noorsootöös. Eesti Statistika kogumik „Laste heaolu“. Tallinn: Statistikaamet. [<http://www.stat.ee/65395>] 24.01.2014.
22. **Jaanus, E – L.** 2006. Noorte tööpuudus ja tööpoliitika – arenguvõimalusi Eestis Phare projekti näitel. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond. (Magistritöö). [<http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/823/jaanusevaliisa.pdf?sequence=5>] 23.01.2014.
23. Karjäärinõustamine. Eesti Töötukassa. [<http://www.tootukassa.ee/content/teenused/karjaarinoustamine>] 24.01.2014.
24. **Kasearu, K., Trumm, A.** 2012. Mittetöötavate ja mitteõppivate noorte sotsiaalne tõrjutus. – Noorteseire Aastaraamat 2012. Tallinn: SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.
25. **Kasearu, K., Trumm, A.** 2013. NEET-noored, kellega keegi ei arvesta ja kes kuskil ei käi? – Noorteseire Eestis. Poliitikaülevaade 5/2013. Tallinn: SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.
26. **Kuslap, E.** 2012. Noorte töötute tööturule rakendumise toetamine kogukonna tasandil projekti „Pärnumaa noored hakkavad kogukonna toel tööturule“ näitel. Tartu Ülikool Pärnu kolledž, Sotsiaaltöö korralduse osakond. (Diplomitöö).
27. Kutsehariduse Seirekeskus. 2008. Oskuste vajadus Euroopa tööturul aastani 2020. Keskpikk prognoos ja muutused sektorites. Tallinn: SA Innove.
28. **Kuurme, T.** 2011. Kõneldud ja elatud väärtused erinevates pedagoogilistes kultuurides. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Instituut.
29. **Lauringson, A., Villsaar, K., Tammik, L., Luhavee, T.** 2011. Tööturukoolituse mõjuanalüüs. Eesti Töötukassa analüüsiosakond. [http://www.tootukassa.ee/sites/tootukassa.ee/files/TOOTURUKOOLITUSE_MOJUANALUUS.pdf] 26.01.2014.
30. **Leppik, C.** 2012. Noorte tööturuseisundit kujundavad tegurid Euroopa riikide näitel. Tartu: Tartu Ülikooli Majandusteaduskond. (Bakalaureusetöö). [http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/28649/Leppik_Cenely.pdf?sequence=1] 26.01.2014.
31. **Lünekund, M.** 2013. NEET-noorte probleemid ning võimalikud lahendused NEET-noorte ja spetsialistide käsitles. Tartu: Tartu Ülikooli Sotsiaal- ja haridusteaduskond. (Magistritöö).

- [http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/31694/lunekund_maiu.pdf?sequence=1] 26.01.2014.
32. **Naarits-Linn, T.** 2012. Karid ja päästerõngad. Tallinn.
 33. **Ott, T.** 2011. Koolist väljalangemise põhjused ning klassijuhataja tegevus väljalangenute hinnangul. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Instituut. (Magistritöö).
 34. **Pavelson, M., Karotom, N.** 2004. Muutuv töö ja teisev tegija. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus.
 35. **Quintini, G., Martin, S.** 2006. Starting Well Or Losing Their Way? The Position Of Youth In The Labour Market In OECD Countries. – OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 39, pp. 1–71. [<http://www.oecd.org/dataoecd/0/30/37805131.pdf>] 16.01.2014.
 36. Rajaleidja. 2013. Karjääriteenuste süsteem. [<http://rajaleidja.ee/karjaariteenuste-susteem-eestis-ja-valismaal/>] 24.01.2014.
 37. **Reedik, E.** 2009. Mul pole tööd, aga ma töötan selle nimel. Noorsotöö leht Aken.
 38. **Saarniit, J.** 1995. Eesti noorte väärtushinnangud läbi aegade. Tallinn: EV Kultuuri- ja Haridusministeerium.
 39. **Schwartz, S.** 2006. Basic Human Values: Theory, Methods, and Applications. [<http://segr-did2.fmag.unict.it/Allegati/convegno%207-8-10-05/Schwartzpaper.pdf>] 21.03.2014.
 40. **Servinski, M., Rootamm-Valter, J., Elenurm, T.** 2008. Tööturg. Tänapäev ja tulevik. Tallinn: OÜ Vastus.
 41. **Siimer, K., Malk, L.** 2010. Noored töötud Eesti tööturul. Tallinn: Sotsiaalministeerium. [http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Toimetised/2010/toimetised_20104.pdf] 22.01.2014.
 42. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalministeerium. [<http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalne-kaasatus.html>] 22.01.2014.
 43. **Sutrop, M., Valk, P., Velbaum, K.** 2009. Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandil Eesti ja Soome koolis. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus.

44. Tartu Ülikooli Sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE. 2011. Karjääriteenuste süsteemi uuring. Lõppraport. Tartu: RAKE. [http://www.ec.ut.ee/sites/default/files/ec_files/Karj%C3%A4%C3%A4riteenuste%20s%C3%BCsteemi%20uuring_1%C3%B5ppraport.pdf] 16.01.2014.
45. Tegevuskava Euroopa Liidu noortegarantii elluviimiseks 2014. Sotsiaalministeerium (trükkis avaldamata).
46. **Toots, A., Lauri, T.** 2013. Haridus. – Eesti Inimarengu Aruanne 2012/2013. Eesti Maailmas. Tallinn: Eesti Koostöökogu, lk 27–36.
47. Tööjõuvajaduse prognoos aastani 2020, lühikirjeldus. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. [http://www.mkm.ee/public/Toojouvajaduse_prognoos_aastani_2020_luhikirjeldus.pdf] 26.01.2014.
48. Tööturuteenuste ja –toetuste seadus 2014. – Riigi Teataja I, 21.03.2014, 8. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/121032014008>] 22.04.2014.
49. **Unt, M.** 2012. Boom and Bust Effects on Youth Unemployment in Estonia. Tallinn: Friedrich – Ebert – Stiftung. [<http://library.fes.de/pdf-files/id/09473.pdf>] 16.01.2014.
50. **Villsaar, K., Lauringson, A., Tammik, L., Luhavee, T.** 2012. Tööpraktika mõjuanalüüs. Eesti Töötukassa analüüsiosakond. [http://www.tootukassa.ee/sites/tootukassa.ee/files/TOOPRAKTIKA_MOJUANALUUS.pdf] 26.01.2014.
51. **Võrk, A., Kaarna, R., Nurmela, K., Osila, L., Leetmaa, R.** 2010. Aktiivse tööturupoliitika roll turvalise paindlikkuse kujundamisel Eestis. Tallinn: Poliitikauuringute keskus PRAXIS. [https://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/riigikantselei/strateegia/poliitika-analuusid-ja-uuringud/tarkade-otsuste-fondi-uuringute-kokkuvotted/Aktiivse%20tooturupoliitika%20roll_uuring.pdf] 16.01.2014.

LISAD

Lisa 1. Küsimustik noortele

Hea küsitluses osaleja!

Olete valitud osalema uuringus, et välja selgitada noorte haridus- ja tööturusteemist eemalejäämise põhjused ning sellega kaasnevad sotsiaalsed riskid. Saadud andmeid kasutan TÜ Pärnu kolledži sotsiaaltöö korralduse eriala lõputöö koostamisel. Küsimustik on anonüümne ning Teie vastuseid kasutatakse ainult ülalmainitud eesmärgi tarbeks. Küsimustele vastamiseks kulub keskmiselt 10-15 minutit. Kontaktisik küsitlusega seotud teemadel on Helje Saul, (helje@ut.ee).

Täidetud ankeet pange palun konsultandi juures olevasse kasti.

1. Elukoht

- ☐ Viljandi linn
- ☐ Linn Viljandi maakonnas
- ☐ Mujal maakonnas (külas, alevikus)

2. Kas Te elate koos vanematega?

- ☐ Jah
- ☐ Ei, elan koos oma perega
- ☐ Ei, elan üksinda
- ☐ Muu

3. Kas Teil on igakuuline sissetulek?

- ☐ Jah, saan töötasu
- ☐ Jah, saan toimetulekutoetust
- ☐ Jah, saan töötutoetust
- ☐ Ei, sõltun oma vanematest/elukaaslasest
- ☐ Muu

Lisa 1 järg

4. Teie haridus

- ☐ Algharidus
- ☐ Põhiharidus
- ☐ Üldkeskharidus
- ☐ Kutseharidus põhihariduse baasil
- ☐ Kutseharidus keskhariduse baasil
- ☐ Kutseharidus alghariduse baasil (õpipoisiõpe)
- ☐ Kõrgharidus

5. Teie ema haridus

- ☐ Algharidus
- ☐ Põhiharidus
- ☐ Üldkeskharidus
- ☐ Keskeriharidus
- ☐ Kõrgharidus

6. Teie isa haridus

- ☐ Algharidus
- ☐ Põhiharidus
- ☐ Üldkeskharidus
- ☐ Keskeriharidus
- ☐ Kõrgharidus

7. Kas Te õpite praegu?

- ☐ Ei
- ☐ Olen akadeemilisel puhkusel
- ☐ Jah, omandan põhiharidust
- ☐ Jah, omandan keskharidust
- ☐ Jah, omandan kutseharidust
- ☐ Jah, omandan kõrgharidust
- ☐ Jah, osalen täiendkoolitusel

8. Kui Te ei õpi praegu, siis kas Teil on kavas lähiajal õpinguid jätkata?

- ☐ Jah
- ☐ Ei
- ☐ Ei ole veel otsustanud

9. Millistel tingimustel Te oleksite valmis jätkama oma õpinguid? (Palun valige skaalal number, mis vastab kõige täpsemalt Teie arvamusele: 5-jah, kindlasti; 4-pigem jah; 3-ei oska öelda; 2-pigem ei; 1-kindlasti mitte).

	5	4	3	2	1
Kui leian endale meeldiva eriala/ameti					
Kui leian püsiva töökoha					
Kui leian õpingute rahastaja					
Muu					

Lisa 1 järg

10. Kui Teie õpingud on katkenud, siis mis on takistanud Teil õpingute jätkamist?

(Palun valige skaalal number, mis vastab kõige täpsemalt Teie arvamusele: 5-on peamine takistus; 4-pigem on; 3-ei oska öelda; 2-pigem ei ole; 1-ei ole üldse takistanud).

	5	4	3	2	1
Raske majanduslik olukord					
Perekonna toetuse puudumine					
Motivatsiooni puudumine					
Eriala valiku ebaselgus					
Muu					

11. Miks on vajalik/kasulik õppida? (Palun valige skaalal number, mis vastab kõige täpsemalt Teie arvamusele: 5-väga oluline; 4-pigem oluline; 3-ei oska öelda; 2-pigem ei ole oluline; 1-ei ole üldse oluline).

	5	4	3	2	1
Võimalus omandada soovitud eriala					
Võimalus arendada oma isiksust					
Võimalus saavutada parem materiaalne kindlustatus					
Võimalus saada hea ettevalmistus tööks					
Võimalus mõista paremini elu ja maailma					
Võimalus saada heaks spetsialistiks					
Võimalus omandada kõrgem positsioon ühiskonnas					
Võimalus luua ja juhtida ettevõtet					
Võimalus olla kasulik ühiskonnale					
Võimalus saada puhtam ja kergem töö					

12. Kui kaua olete töötu olnud/tööd otsinud?

- ☐ Vähem kui 6 kuud
- ☐ 6 kuud - 11 kuud
- ☐ 1 - 2 aastat
- ☐ Ei ole tööd otsinud

13. Kas Teie ema käib tööl?

- ☐ Jah
- ☐ Ei, ta on töötu
- ☐ Ei, ta on pensionär
- ☐ Ei saa tervislikel põhjustel töötada
- ☐ Muu

14. Kas Teie isa käib tööl?

- ☐ Jah
- ☐ Ei, ta on töötu
- ☐ Ei, ta on pensionär
- ☐ Ei saa tervislikel põhjustel töötada
- ☐ Muu

Lisa 1 järg

15. Kas Teil on eelnev töökogemus?

- ☐ Ei
- ☐ Vähem kui 6 kuud
- ☐ 6 kuud – 11 kuud
- ☐ 1-2 aastat
- ☐ Rohkem kui 2 aastat

16. Juhul, kui olete töötanud, siis mis põhjusel lõppes Teie viimane töösuhe?

(Valige üks peamine põhjus).

- ☐ Tööandja algatusel
- ☐ Tähtaja möödumisel
- ☐ Tööaeg ei sobinud
- ☐ Madal töötasu
- ☐ Halvad suhted kollektiivis
- ☐ Ei viitsinud tööl käia
- ☐ Tervislikel põhjustel
- ☐ Muu

17. Millised on Teie arvates kõige olulisemad töö leidmisega seotud takistused?

(Palun valige skaalal number, mis vastab kõige täpsemalt Teie arvamusele: 5-väga oluline; 4-pigem oluline; 3-ei oska öelda; 2-pigem ei ole oluline; 1-ei ole üldse oluline).

	5	4	3	2	1
Töökogemuse puudumine					
Oskuste puudumine					
Madal haridustase					
Võõrkeelte vähene oskus					
Väikeste laste kasvatamine					
Vahetustega töö					
Transpordiühenduse puudumine					
Muu					
.....					

18. Mis on oluline tulevase töö juures? (Palun valige skaalal number, mis vastab kõige täpsemalt Teie arvamusele: 5-väga oluline; 4-pigem oluline; 3-ei oska öelda; 2-pigem ei ole oluline; 1-ei ole üldse oluline).

	5	4	3	2	1
Kõrge palk					
Paindlik tööaeg					
Puhas ja füüsiliselt kerge töö					
Väljakutseid pakkuv					
Võimalus enesearenguks					
Võimalus näha oma töö resultate					
Muu					
.....					

Lisa 1 järg

19. Kas oleksite nõus vastu võtma ka mitteametliku tööpakkumise?

- ☐ Ei
- ☐ Jah, kui on sobiv pakkumine

20. Kas olete mõelnud minna välismaale tööle?

- ☐ Kavatsen kindlasti minna
- ☐ Olen sellele mõelnud
- ☐ Ei

21. Kui suur peaks olema kättesaadav töötasu, mis motiveeriks Teid tööle minema?

- ☐ Alla 500 euro
- ☐ 500-900 eurot
- ☐ 1000-1500 eurot
- ☐ Üle 1500 euro

22. Millised on peamised infoallikad, mida olete kasutanud töö leidmiseks? (Palun valige skaalal number, mis vastab kõige täpsemalt Teie arvamusele: 5-kasutan peamiselt; 4-kasutan harva; 3-ei oska öelda; 2-pigem ei kasuta; 1-ei ole üldse kasutanud).

	5	4	3	2	1
Töötukassa iseteenindusportaal					
Info- ja tööportaalid (CV Keskus, Soov, CV Online)					
Ajalehekuulutused					
Sõprade, tuttavate kaudu					
Muu					
.....					

23. Kellelt olete tööotsingute ajal kõige enam abi saanud? (Palun valige skaalal number, mis vastab kõige täpsemalt Teie arvamusele: 5-jah, kindlasti; 4-pigem jah; 3-ei oska öelda; 2-pigem ei; 1-kindlasti mitte).

	5	4	3	2	1
Vanematelt					
Sõpradelt, tuttavatelt					
Töötukassast					
Muu					
.....					

Lisa 1 järg

24. Miks on vajalik/kasulik käia tööl? (Palun valige skaalal number, mis vastab kõige täpsemalt Teie arvamusele: 5-väga oluline; 4-pigem oluline; 3-ei oska öelda; 2-pigem ei ole oluline; 1-ei ole üldse oluline).

	5	4	3	2	1
Võimalus omada kõrgemat positsiooni ühiskonnas					
Võimalus tõusta karjääriredelil ja saada parem ametikoht					
Võimalus tagada kindlustatud elu					
Võimalus olla iseseisev, sõltumatu					
Võimalus olla kasulik ühiskonnale					
Võimalus saada hea teenistus					
Võimalus pidevaks enesetäiendamiseks					
Võimalus tegeleda meeldiva alaga					
Muu					
.....					

25. Kas olete saanud karjääriplaneerimisega seotud infot?

- ☐ Ei, mitte kunagi
- ☐ Jah, õpingute ajal koolis
- ☐ Jah, Rajaleidja keskuses
- ☐ Jah, töötukassas

26. Kas olete saanud tööturule sisenemisega seotud infot?

- ☐ Ei, mitte kunagi
- ☐ Jah, õpingute ajal koolis
- ☐ Jah, Rajaleidja keskuses
- ☐ Jah, töötukassas

27. Kas olete kursis praeguse olukorraga tööturul (millist tööjõudu kõige enam vajatakse, kus kõige tõenäolisem tööd saada jne)?

- ☐ Jah, olen kursis
- ☐ Mõningal määral olen kursis
- ☐ Ei ole kursis

28. Kui sageli kohtute oma sõpradega?

- ☐ Iga päev
- ☐ Kord nädalas
- ☐ Kord kuus
- ☐ Suhtleme internetis (meili teel, facebook jmt)
- ☐ Mul ei ole sõpru

Lisa 1 järg

29. Kuidas veedate oma vaba aega? (Palun valige skaalal number, mis vastab kõige täpsemalt Teie arvamusele: 5-jah, kindlasti; 4-pigem jah; 3-ei oska öelda; 2-pigem ei; 1-kindlasti mitte).

	5	4	3	2	1
Tööd otsides					
Sõpradega pidutsedes					
Käin trennis					
Käin teatris/kinos					
Arvutimänge mängides					
Mul ei ole vaba aega					
Muu					

30. Sugu

- ☐ Mees
- ☐ Naine

31. Vanus

.....

32. Perekonnaseis

- ☐ Vallaline
- ☐ Abielus
- ☐ Vabaabielus
- ☐ Lahutatud
- ☐ Lahus elav
- ☐ Üksikvanem

TÄNAN TEID KÜSIMUSTELE VASTAMISE EEST!

Lisa 2. Küsimustik karjäärinõustajale/karjäärikoordinaatorile

1. Mis on Teie arvates peamised põhjused, miks noored katkestavad õpingud põhikoolis/gümnaasiumis/kutseõppes?

.....
.....

2. Millises kooliastmes oleks Teie arvates kõige õigem aeg noorte nõustamiseks töö, kutse või haridustee valikul, töö otsimisel ja tööelu kujundamisel?

.....
.....

3. Kas noored saavad Teie arvates piisavalt karjääriplaneerimise ja tööturule sisenemisega seotud infot?

.....
.....

4. Kas Teie arvates on noored teadlikud erinevatest karjääriteenustest ning nende osutajatest?

.....
.....

5. Mis raskendab Teie arvates noortel saada karjääriplaneerimiseks vajalikku infot õppimis- ja tööturuvõimaluste kohta?

.....
.....

6. Kuidas Te hindate, milline on noorte ettevalmistus oma karjääri kujundamiseks ja elus toimetulemiseks?

.....
.....

7. Mida peaks tegema teisiti, et oleks võimalik senisest tõhusamalt ja tulemuslikumalt osutada noortele karjääriteenuseid?

.....
.....

TÄNAN TEID KÜSIMUSTELE VASTAMISE EEST!

Lisa 3. Korrelatsioonianalüüs

	võimalus omandada soovitud eriala	võimalus arendada oma isiksust	võimalus saavutada parem materiaalne kindlustatus	võimalus saada hea ettevalmistus tööks	võimalus mõista paremini elu ja maailma	võimalus saada heaks spetsialistiks	võimalus omandada kõrgem positsioon ühiskonnas	võimalus luua ja juhtida ettevõtet	võimalus olla kasulik ühiskonnale	võimalus saada puhtam ja kergem töö	võimalus omada kõrgemat positsiooni ühiskonnas	võimalus tõusta karjäärideleil ja saada parem ametikoht	võimalus tagada kindlustatud elu	võimalus olla iseseisev, sõltumatu	võimalus olla kasulik ühiskonnale	võimalus saada hea teenistus	võimalus pidevaks enesetäiendamiseks	võimalus tegeleda meeldiva alaga
võimalus omandada soovitud eriala	1																	
võimalus arendada oma isiksust	0,33	1																
võimalus saavutada parem materiaalne kindlustatus	0,50	0,33	1															
võimalus saada hea ettevalmistus tööks	0,38	0,47	0,49	1														
võimalus mõista paremini elu ja maailma	0,32	0,69	0,42	0,60	1													
võimalus saada heaks spetsialistiks	0,53	0,36	0,46	0,50	0,47	1												
võimalus omandada kõrgem positsioon ühiskonnas	0,14	0,33	0,27	0,38	0,46	0,57	1											
võimalus luua ja juhtida ettevõtet	0,20	0,40	0,31	0,30	0,41	0,50	0,60	1										
võimalus olla kasulik ühiskonnale	0,16	0,40	0,35	0,36	0,51	0,39	0,44	0,60	1									
puhtam ja kergem töö	0,15	0,20	0,27	0,36	0,21	0,32	0,30	0,30	0,26	1								
võimalus omada kõrgemat positsiooni ühiskonnas	0,05	0,29	0,28	0,43	0,52	0,33	0,53	0,52	0,41	0,25	1							
võimalus tõusta karjäärideleil ja saada parem ametikoht	0,20	0,61	0,31	0,40	0,53	0,46	0,58	0,59	0,51	0,25	0,50	1						
võimalus tagada kindlustatud elu	0,08	0,38	0,26	0,39	0,42	0,18	0,34	0,37	0,47	0,10	0,35	0,53	1					
võimalus olla iseseisev, sõltumatu	0,22	0,09	0,26	0,14	0,07	0,28	0,18	0,16	0,09	0,04	0,11	0,24	0,46	1				
võimalus olla kasulik ühiskonnale	0,19	0,38	0,35	0,41	0,40	0,34	0,35	0,32	0,40	0,16	0,43	0,44	0,35	0,49	1			
võimalus saada hea teenistus	0,10	0,45	0,32	0,31	0,46	0,50	0,31	0,32	0,34	0,25	0,55	0,46	0,29	0,27	0,41	1		
võimalus pidevaks enesetäiendamiseks	-0,05	0,38	0,09	0,32	0,39	0,22	0,45	0,38	0,52	0,19	0,45	0,58	0,61	0,23	0,28	0,41	1	
võimalus tegeleda meeldiva alaga	0,28	0,26	0,30	0,38	0,15	0,36	-0,01	0,12	0,06	0,18	0,08	0,20	0,22	0,33	0,17	0,46	0,31	1

ZUSAMMENFASSUNG

DIE GRÜNDE FÜR DAS FERNBLEIBEN DER JUNGEN LEUTE VOM BILDUNGSWESEN UND ARBEITSMARKT UND DARAUS ENTSTEHENDE SOZIALE RISIKEN AN DEM BEISPIEL DES GEBIETS VILJANDI

Helje Saul

Vorliegendes Thema ist interessant zu erforschen, da die Zahl der arbeitslosen jungen Leuten hoch ist und deren Antreten sowohl dem Staat als auch dem Jugendlichen selbst von großer Bedeutung ist.

Die Arbeitslosigkeit ist unter den jungen Leuten groß und damit ein seriöses Sorgen-Thema, da sie durch geringe oder fehlende Arbeitserfahrung beim Eintreten von Arbeitsmarkt leicht zu verletzen sind und durch langsame Regeneration der Arbeitskraft vom Arbeitsmarkt für Jahre abseits bleiben können. Aus diesem Grund ist es äußerst wichtig die etwaigen Gründe herauszufinden, weshalb großer Anteil der Jugendlichen nicht studiert oder arbeitet. Wenn junge Leute vom Arbeitsmarkt fernbleiben, bedeutet das dem Sozialsystem größeren Aufwand, ebenfalls kann es sowohl der ganzen Gemeinschaft als auch der Einzelperson Probleme mit sich bringen. Um diese langfristigen negativen Einflüsse zu vermeiden und zu verhüten, ist es äußerst wichtig die Probleme zu lösen, mit denen sich die jungen Leute auf dem Arbeitsmarkt konfrontieren müssen.

Die Thematik von sozialem Einbeziehen der Jugendlichen ist aktuell sowohl in Estland als auch in der ganzen EU. Daraus folgend ist das Ziel der Forschungsarbeit herauszustellen, weshalb die jungen Leute vom Bildungswesen und Arbeitssystem fernbleiben und welches soziale Risiko es mit sich bringt. Die Untersuchung wurde unter den 16- bis 24-Jährigen Personen im Gebiet von Viljandi durchgeführt.

Die vorliegende Arbeit besteht aus dem theoretischen Teil und der empirischen Untersuchung. In dem theoretischen Teil wird eine Übersicht über die arbeitslosen und

sich nicht ausbildenden jungen Leuten gegeben, die in den Arbeitsmarkt eintreten. Ebenfalls gibt man einen Überblick über die Zusammenhänge zwischen dem Arbeitsmarkt und dem Bildungswesen als auch über die Maßnahmen, die das Eintreten des estnischen Arbeitsmarktes unterstützen. Bei der Forschung wurde die quantitative Methode angewendet. Als Methode zum Versammeln empirischer Daten benutzte man eine Befragung, die aus dem halb strukturierten Fragebögen mit Auswahlantworten bestand. Um einen genaueren Überblick über die Berufs- und Karriereberatung der jungen Leute zu bekommen, hat die Autorin zwei Karriereberaterinnen und eine Karrierekoordinatorin befragt.

Anhand der Antworten der Befragung wurde deutlich Folgendes: welche sind die wesentlichen Widerstände beim Eintreten des Arbeitsmarktes und wie man sich auf dem Arbeitsmarkt halten kann; aus welchen Gründen sind die jungen Leute bereit, ihren Ausbildungsweg fortzufahren und was sie daran verhindert; welche sozialen Risiken es nach sich zieht, wenn junge Leute vom Arbeitsmarkt abseits bleiben; wie sieht deren wirtschaftliche Lage aus und wie kommen sie Zurecht.

Laut Forschungsergebnissen kann man behaupten, dass die hauptsächlichen Widerstände beim Eintreten des Arbeitsmarktes und sich dort überhaupt halten können die fehlenden Arbeitserfahrungen und Kenntnisse sowie niedriges Bildungsniveau sind. Als wichtige Widerstände bei der Arbeit finden nannte man fehlende Transportverbindung und Schichtarbeit. Die Befragten hielten es für äußerst wichtig, dass die Möglichkeit zur Arbeit zu gehen denen Selbstständigkeit und Unabhängigkeit ermöglicht und somit ein versichertes Leben gewährleistet.

Fast die Hälfte der Befragten hat zwar die Mittelstufe beendet, doch der Ausbildungsweg ist aus verschiedenen Gründen unterbrochen worden. Als wesentlichste Verhinderung am Fortfahren der Ausbildung wird die wirtschaftlich schwere Situation vorgebracht, ebenfalls die Unklarheit bei der Berufswahl. Das Abbrechen des Studiums und Schwierigkeiten bei der Arbeitssuche vergrößern die soziale Verdrängung, die andererseits die Möglichkeiten und Bereitschaft sein weiteres Leben zu gestalten vermindert. Was man als positiv schätzen kann, ist die Tatsache, dass die meisten der befragten jungen Leute ihr Studium fortfahren würden, falls sie sich den passenden Beruf finden würden.

Die meisten der Befragten sind unmittelbar von dem Einkommen der Familie abhängig. Durch fehlende materielle Unterstützung können die jungen Arbeitslosen von anderen verdrängt werden. Als Ergebnis der Forschung kann man behaupten, dass durch das Hinausdrängen der jungen Person aus dem Arbeitsmarkt sein Einkommen vermindert wird. Es besteht die Gefahr in die Armut zu geraten und wirtschaftlich aber auch gesellschaftlich und kulturell verdrängt zu werden.

Von den Ergebnissen der Forschung und der Theorie ausgehend macht die Autorin folgende Vorschläge zur Lösung von Problemen auf dem Arbeitsmarkt:

- Oberschulbildung müsste obligatorisch gemacht werden und das Alter von Schulpflicht sollte auf den 18. Lebensjahr gehoben werden.
- Jeder jungen Person sollte zumindest bis zum Erwerb der Oberschulabschluss kostenlose Transport zwischen der Schule und dem Wohnsitz ermöglicht werden, dies unabhängig von der Lehrart.
- Karriereunterricht sollte schon in der 7 bis 8 Klasse obligatorisch sein.
- Während des Lehrbetriebes sollte mehr Wert auf die Arbeitserfahrung und Ausübung gelegt werden, damit sich die Bildungsvorbereitung den realen Anforderungen des Arbeitsmarktes entspricht.
- In der Berufsausbildung könnte man die sog. duale Ausbildung anwenden (anhand des österreichischen und deutschen Beispiels), was eine gleichzeitige Teilnahme am Lehrpraktikum und akademischer Ausbildung darstellt.
- Praktikumsstellen für obligatorisches Lehrpraktikum sollten den Lehrlingen von der Lehranstalt garantiert werden.

Nach der Ansicht der Autorin vorliegender Abschlussarbeit ist es äußerst wichtig in den jungen Leuten Potenzial und Ressourcen zu sehen und deren Eintreten in den Arbeitsmarkt und selbstständiges Zurechtkommen zu unterstützen. Junge Leute sind für die Zukunft von hohem Wert und sie haben das Recht sich als vollwertige Angehörigen der Gesellschaft zu fühlen. Von der Entwicklung des Staates her ist es überaus wichtig, dass die arbeitslosen jungen Leute beim Eintreten des Arbeitsmarktes gleich angestellt werden könnten, da die hohe Zahl der inaktiven Personen die Entwicklung des Staates hindert.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Helje Saul,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Noorte haridus- ja tööturusteemist eemalejäämise põhjused ning sellega kaasnevad sotsiaalsed riskid Viljandimaa näitel“,

mille juhendaja on Kandela Õun,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, **16.05.2014**